PROPOSTA DE REVALORITZACIÓ DE LA VIL·LA ROMANA DEL VILARENC COM A RECURS TURÍSTIC

Autora: Jana Lladó Ugarte

Tutora: Dra Sílvia Aulet Serrallonga

Màster en Turisme Cultural

Curs 2021-2022

Vil·la romana el Vilarenc (2022)

AGRAÏMENTS

Primer de tot, transmetre el meu sincer agraïment als meus pares pels seus ànims constants, per la seva solidaritat i per saber acompanyar-me sempre que ho he necessitat durant el llarg procés d'estudi.

També voldria dedicar un profund agraïment a la doctora Sílvia Aulet Serrallonga, la meva tutora del Treball de Fi de Màster pel seu guiatge, per la seva dedicació, motivació i sobretot, pel seu encoratjament constant.

Voldria expressar un agraïment especial als tècnics de Patrimoni i Turisme de l'Ajuntament de Calafell, per la seva disposició permanent, per tota la informació facilitada i sobretot per a la seva amabilitat.

Finalment, agrair a tothom qui ha fet possible el Màster en Turisme Cultural a la UdG, als companys i amics per regalar-me una experiència inoblidable i per suposat també a l'equip docent del màster pels seus bon consells i per compartir la seva saviesa i coneixements.

ÍNDEX

1. Introducció 5
1.1 Objectius 6
1.2 Metodologia 7
2. Marc teòric. Del turisme cultural a la gestió turística i patrimonial de béns arqueològics 8
2.1 Turisme Cultural: concepte i orígens 8
2.2 Turisme i patrimoni arqueològic 11
2.3 La gestió i la posada en valor del patrimoni 14
3. Art i arquitectura romana 18
3.1 La petjada romana a Catalunya 18
3.2 La petjada romana a la província de Tarragona 20
4. Context. Calafell 21
4.1 Calafell: Característiques socioterritorials 21
4.2 Calafell: Situació i model turístic 22
4.3 El patrimoni cultural de Calafell 26
5. Estudi del Jaciment del Vilarenc 34
5.1 Història del jaciment 34
5.2 Literatura sobre el Vilarenc 36
6. Anàlisi de l'estat actual del jaciment del Vilarenc 38
6.1 Titularitat i entorn del jaciment 38
6.2 Accés 42
2.3 Conservació 44
2.4 Senyalització 45
2.6 Eines d'interpretació 46
2.5 Difusió i màrqueting 50
2.7 Anàlisi ressenyes Google 51
2.8 DAFO: Situació actual del Vilarenc 53
7. La proposta 54
7.1 Accions a implementar al Vilarenc 54
7.1.1 Senyalització de la zona patrimonial 55
7.1.3 Centre d'interpretació i serveis addicionals 56

7.1.4 Cobrament d’entrada i horaris d’obertura 57
7.1.2 Campanya de sensibilització cap al públic local 58
7.2 Part jurídica: normativa aplicable i drets i obligacions 60
8. Conclusions 63
9. Bibliografia i webgrafia 65

ÍNDEX D’IL·LUSTRACIONS

Il·lustració 1. Ciutadella Ibèrica 27
Il·lustració 2. Castell de la Santa Creu 28
Il·lustració 3. Confraria de Pescadors 29
Il·lustració 4. Torre de la Talaia 30
Il·lustració 5. Casalot d'en Viola 31
Il·lustració 6. Imatge del bot i tripulants anys 20 32
Il·lustració 7. Bot salvavides donant la tradicional volta. 33
Il·lustració 8. Vil·la romana del Vilarenc 35
Il·lustració 9. Situació geogràfica de la vil·la romana 40
Il·lustració 10. Situació geogràfica de la vil·la romana 2 41
Il·lustració 11. Plànol de la Línia L3 de Transport urbà. 43
Il·lustració 12. Pista d'atletisme Parc del Vilarenc 46
Il·lustració 13. Estació interpretació Vilarenc 1 48
Il·lustració 14. Estació interpretació Vilarenc 2 48
Il·lustració 15. Estació interpretació Vilarenc 3 48
Il·lustració 16. Recreació virtual vil·la romana 59

1. Introducció

La UNESCO defineix el patrimoni cultural com: i) els monuments: obres arquitectòniques, escultura o pintura monumentals, elements o estructures de caràcter arqueològic (...) que tinguin un valor universal excepcional des del punt de vista de la història, de l'art o de la ciència; ii) els conjunts: grups de construccions, aïllades o reunides, l'arquitectura de les quals, unitat i integració en el paisatge els doni un valor universal excepcional des del punt de vista de la història, de l'art o de la ciència o finalment; iii) els llocs: obres de l'home o les obres conjuntes de l'home i la natura, així com les zones, inclosos els llocs arqueològics.

Aquesta definició, com també el concepte de patrimoni cultural en tota la seva totalitat, ha estat un dels temes principals del màster en Turisme Cultural que ofereix la Universitat de Girona, i en conseqüència el que m'ha portat, a mi personalment, a investigar i a treballar en aquest àmbit.

Per altra banda, aquest estudi sorgeix també de la voluntat d'ampliar horitzons a partir del Treball Final de Grau que vaig dur a terme a l'últim curs del grau d'Humanitats a la Universitat Autònoma de Barcelona, que mitjançant la creació d'una ruta cultural pels nodes turístics del municipi, em va permetre aportar una visió crítica de la gestió i conservació del patrimoni cultural del municipi de Calafell.

És per això que el present estudi tractarà d'un aprofundiment d'un dels elements patrimonials del municipi, el jaciment arqueològic del Vilarenc, les restes d'una vil·la romana del segle I aC situada al nucli municipal de Calafell.

A banda d'això, es pretendrà desenvolupar una proposta de revalorització del bé patrimonial com a recurs turístic. Aquesta proposta tindrà en compte les necessitats de la població, la situació actual del turisme a Calafell, el context en que es troba el sector patrimonial del municipi i s'ajustarà a les directrius vigents de les lleis del patrimoni. Amb tot això, es vol reformular la imatge patrimonial i cultural de Calafell i desestacionalitzar l'activitat turística actualment centrada en els mesos d'estiu, així com fomentar i difondre el patrimoni cultural entre població local, turistes nacionals i internacionals.

1.1 Objectius

Els objectius plantejats en el present treball es proposen ser la base d'on partirà la investigació i l'anàlisi posterior per conèixer quina és la situació i context del bé patrimonial analitzat com també el del municipi on es troba aquest.

GENERAL

- Executar una proposta de revalorització turística del jaciment arqueològic de la vil·la Romana del Vilarenc

ESPECÍFICS

- Analitzar l'estat actual del turisme i del patrimoni arqueològic de Calafell
- Analitzar la situació actual del jaciment
- Desestacionalitzar l'activitat turística del municipi
- Pal·liar les mancances de promoció i senyalització del bé patrimonial
- Oferir una oferta cultural i patrimonial als habitants i turistes de Calafell

1.2 Metodologia

Pel que fa a la metodologia emprada en el present treball, s'ha realitzat primerament, una recerca bibliogràfica a través de llibres, guies, revistes, diaris i pàgines web per executar el marc teòric: és a dir, la recerca sobre turisme cultural, turisme i patrimoni arqueològic i gestió i posada en valor del patrimoni arqueològic com també els punts on es parla sobre l'art i arquitectura romana. També s'ha realitzat una investigació i recerca bibliogràfica per desenvolupar la part d'anàlisi de l'estat del jaciment del Vilarenc i la diagnosi de la situació actual a nivell turístic i patrimonial de Calafell. Tot això ha estat possible gràcies a la consulta de fonts tant primàries com secundàries i la comparació entre les opinions o tesis de diversos autors sobre els temes de recerca. També s'ha realitzat la consulta de fonts complementàries per efectuar l'apartat de característiques socioterritorials.

Per donar veracitat a aquestes dades, s'ha parlat amb tres agents de l'Ajuntament de Calafell, dos de l'àrea de Patrimoni i una altra de l'àrea de Turisme. Consegüentment, s'han realitzat entrevistes individuals a través del mètode qualitatiu.

Cal destacar també la tècnica d'observació i el treball de camp dut a terme al municipi de Calafell. Es creu necessari el treball i la investigació *in situ* per considerar de primera mà el context i la situació del jaciment. Seguidament, processar la informació i la identificació del problema i per últim, portar a terme la interpretació dels resultats.

2. Marc teòric. Del turisme cultural a la gestió turística i patrimonial de béns arqueològics

2.1 Turisme Cultural: concepte i orígens

Després d'haver cursat el Màster de Turisme Cultural a la Universitat de Girona he arribat a la conclusió que el turisme cultural com a concepte, és tan ampli com la cultura en si mateixa i és difícil agrupar-lo en una sola definició.

En els últims anys s'ha incrementat l'interès pel turisme cultural, i aquest creix al mateix nivell que l'activitat turística. No obstant, és difícil mesurar o quantificar quin turista és cultural o porta a terme usos o activitats culturals i quin no ho és. (Aulet, S; 2022). És cert que el turista cada vegada busca més experiències reals, com ara poder estar en contacte amb altres cultures i estils de vida, però també existeix l'interès creixent pel medi ambient, sobretot a Europa. Segurament, allò "cultural", pot ajudar a trobar noves vies per un model de turisme que s'ha estancat en les últimes dècades. Un exemple, n'és el de Sol i Platja, model de turisme de masses i *low cost*, que va arribar a Espanya als anys cinquanta del segle passat i ha estat el predominant fins a finals del segle XX.

La principal problemàtica és que la cultura exerceix una visió elitista sobre el turisme, ho considera com una cosa bastarda, de menys nivell. I en el cas del turisme, el model turístic de Sol i Platja ha tingut tan èxit a Espanya, que no ha sentit la necessitat de comptar amb els productes culturals.

Per entendre els orígens del turisme cultural, és molt important mencionar que a principis dels anys setanta del segle XX, les institucions van començar a preocupar-se pel seu patrimoni cultural i natural. Les amenaces al medi natural i la degradació dels costums tradicionals van portar a la UNESCO a iniciar un procés de cooperació internacional per la conservació i el manteniment d'uns béns tan preuats com és el patrimoni (Morro, 2009).

Gràcies a l'aprovació de la Convenció General l'any 1972 per part de la UNESCO que garantia la protecció del patrimoni cultural i natural, va créixer la demanda

turística d'aquests dos àmbits, sobretot pels recursos culturals dels països europeus que havien participat a la convenció (Morro, 2009).

Així doncs, Agustín Santana (2003) exposa que a finals dels anys vuitanta, coincidint amb les noves preocupacions mediambientals i econòmiques, sorgeixen dues noves formes de turisme vinculades a la naturalesa i al patrimoni-identitat.

Als anys noranta, els països desenvolupats gaudien ja de molts beneficis que els aportaven els recursos culturals, així que la Unió Europea va decidir admetre la cultura com un dels propòsits més importants del turisme. Concretament, és a l'any 1997 quan la *European Association for Tourism and Leisure Education* va publicar un estudi associat amb el mercat del turisme cultural al continent europeu (Toso, L; 2018).

Antoni Morro (2009) cita a Jean-Pierre Lozato-Giotart i exposa que, conservar el patrimoni artístic i cultural en totes les seves formes és essencial per un bon desenvolupament turístic i sostenible. A més, cal pensar sempre en la població local, que és la que pateix les conseqüències d'una mala gestió, sense abandonar els visitants, que tenen dret a gaudir d'un turisme cultural i sostenible.

Hem observat doncs, d'on neix el nostre turisme cultural, el que actualment s'ha convertit en un repte per a moltes destinacions. I és que també és una manera de conservar i, fins i tot salvar, el patrimoni cultural i d'identitat de la destinació (Elodie, 2013). Sobretot les destinacions d'interior, és a dir, no situades al litoral o algunes zones d'alta muntanya.

Pel que fa a la història i als orígens del turisme cultural, Antoni Morro i Jaume Sureda exposen a *El turisme cultural* que la majoria de llocs que avui en dia considerem les majors atraccions turístiques, com podria ser el cas de les platges, al segle XVIII se les veia com un espai rebutjat per la societat, que s'evitava trepitjar pels perills que podien ocasionar aquells llocs solitaris, insalubres i sense cap comoditat. Un tema molt important que exposen els mateixos autors és el paisatge i la natura. No és fins al Romanticisme que el paisatge és vist d'una manera atractiva i estètica, que ajudarà positivament al desenvolupament del turisme perquè implicarà que la gent comenci a acostar-se

a la naturalesa i a veure-la mb bons ulls, com a forma de gaudir de la vida i d'exaltar els valors primitius de la societat.

Si parlem de definició del *turisme cultural*, la seva concepció ha anat canviant al llarg dels anys i, com s'ha mencionat anteriorment, actualment no existeix una definició uniforme que inclogui els límits del que es considera cultural i el que no. Tot i així, és possible fer un exercici de recopilació de les principals aportacions que fan diversos especialistes. Així, per Agustín Santana (2003), el turisme cultural és concebut com una forma de turisme alternatiu que comercialitza la cultura. Altres autors consideren que tot el turisme al llarg de la història ha estat cultural i fins al segle XX l'oci no ha estat considerat un ferm motiu de viatge (Elodie et al., 2013).

Per altra banda, Alejandra Zorrilla considera que el patrimoni cultural es relaciona amb les formes d'organització social, amb les habilitats, els coneixements, els símbols i significats personals, i no només es relaciona amb l'herència construïda, com es creia un temps enrere (Zorrilla, 2017).

"Sovint es considera el turisme cultural com el desplaçament lliure i espontani d'un individu a un entorn cultural, de manera que els elements turístics són concebuts com un artifici o com un element accessori", considera José Antonio Donaire: (2008: 234) Per tant, afegeix que la gestió és importantíssima perquè és la que permet l'accés a les virtuts del territori, ja siguin materials o immaterials i que altrament serien inaccessibles. En conseqüència, la gestió turística és imprescindible per l'experiència cultural contemporània.

L'any 1976 el Consell Internacional dels Monuments i Llocs Històrics (ICOMOS) va desenvolupar la primera definició de turisme cultural, per diferenciar-la dels altres tipus de turisme (Zorrilla, 2017). Aquesta definició, plasmada a la Carta de Turisme Cultural (1976), diu així:

> "El turisme cultural és aquella forma de turisme que té per objectiu, entre altres finalitats, el coneixement de monuments i llocs historicoartístics. Exerceix un efecte realment positiu sobre aquests pel fet que contribueix

a satisfer les seves pròpies finalitats, al seu manteniment i a la seva protecció."

Per primera vegada, es posava de manifest la conservació del patrimoni com la mesura més fiable per evitar la seva destrucció, l'abandonament, l'oblit o la seva venda. A partir dels anys 80, el turisme cultural, va experimentar un creixement espectacular de l'oferta, i els productes turístics sorgits dels espais patrimonials amb rellevància mundial, i fins i tot local, van esdevenir la nova moda del segle XXI a Occident (López, 2006).

Dins el turisme cultural, hi trobem diferents tipologies. En el cas d'aquest estudi, ens centrarem en la tipologia relacionada amb el patrimoni arqueològic on a continuació s'exposaran diverses definicions i teories d'alguns autors escollits i la seva relació amb el turisme.

2.2 Turisme i patrimoni arqueològic

Segons la definició de la UNESCO, el patrimoni cultural és el "conjunt de béns culturals i naturals que hem heretat dels nostres avantpassats i que ens permeten entendre i conèixer la historia, els costums i la forma de vida fins el moment actual." L'Organització afegeix que és "la base sobre la qual la humanitat construeix la seva memòria col·lectiva i la seva identitat, és el que ens fa identificat amb una cultura, una llengua i una forma de viure concreta". Així doncs a la Convenció del 1972 sobre la protecció del patrimoni mundial, cultural i natural, la UNESCO estableix uns criteris uniformes pel patrimoni cultural i natural, que conclouen que la nostra obligació com a societat és preservar aquest patrimoni i transmetre'l a les generacions futures.

En els últims anys hi ha hagut un interès creixent per l'arqueologia i la història per part del turisme. Consegüentment, observem un augment de la demanda turística en una de les branques del patrimoni cultural: els llocs d'interès arqueològic. En aquest moment és quan els recursos arqueològics que hi ha a l'abast es converteixen en una eina educativa i d'entreteniment. És per això, que

podem parlar del turisme arqueològic com una categorització del turisme com a tal, com també fer referència al patrimoni arqueològic com una branca del patrimoni cultural. S'entén doncs que com a tipologia que entra dins del patrimoni cultural també té les seves pròpies necessitats, reptes i problemàtiques (Moreno i Sariego (2017).

Segons Pacífico i Vogel (2012), l'arqueologia està lligada al patrimoni pel descobriment de la cultura de les civilitzacions antigues, mentre que el patrimoni està lligat al turisme quan la seva exhibició esdevé un valor comercial o econòmic.

Com afirmen Moreno i Sariego (2017), un jaciment arqueològic no pot convertir-se en un producte o recurs turístic si aquest no ha estat fruit d'una intervenció que pugui permetre la seva protecció i conservació. Tampoc si no existeixen mesures de sensibilització del patrimoni de cara al visitant.

En termes generals, el turisme arqueològic també es pot definir, segons subratlla Ross (2017) per les visites turístiques i les activitats que tenen lloc en espais d'interès històric, excavacions o monuments. En definitiva, l'espai arqueològic és la peça central del turisme arqueològic. A vegades, el desenvolupament del turisme en els espais arqueològics pot provocar la pèrdua física o la inaccessibilitat. No obstant, el manteniment que implica rebre visites turístiques, també ajuda a retenir l'essència del propi lloc (Ross, D. et al; 2017).

Cal observar també com està definit el patrimoni arqueològic a nivell jurídic. L'Article 46.1 de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, parla del Patrimoni Cultural Català i el defineix com:

"Els béns mobles i immobles de caràcter històric per a l'estudi dels quals cal utilitzar metodologia arqueològica, integren el patrimoni arqueològic català. També l'integren els elements geològics i paleontològics relacionats amb l 'ésser humà i amb els seus orígens i antecedents "

El recent Decret 78/2002, de 5 de març del Reglament de Protecció del Patrimoni arqueològic i paleontològic, diu textualment en el seu Article 25.2 sobre el dipòsit dels béns arqueològics: "a) El lloc de dipòsit ha de ser un museu inscrit en el Registre de Museus de Catalunya que reuneixi les característiques següents:

Estar ubicat en el municipi on s'hagin trobat els béns. En el cas de restes procedents d'intervencions o troballes subaquàtiques, es considera terme municipal de procedència el més pròxim al lloc on hagin estat trobades. b) Els béns provinents d'un jaciment arqueològic o paleontològic que disposi d'un museu monogràfic propi inscrit al Registre s' han de dipositar en aquest museu ".

Cal mencionar que l'explotació econòmica d'aquests béns culturals s'ha de fer dins els límits de l'autenticitat cultural i sostenibilitat ambiental i econòmica (M.J. Marchena, 1998, Icomos, 1999). També és necessària la implicació d'agents privats que vetllin per la recuperació i el manteniment del patrimoni cultural i arqueològic amb motiu de que les administracions no sempre gaudeixen del pressupost necessari per efectuar aquestes accions.

Mar, Ruiz et al. (2013) autors de *Tàrraco, Patrimoni mundial. Una nova visió*, parlen d'arqueologia urbana. La defineixen com la investigació del patrimoni arqueològic de la ciutat, testimoni arquitectònic o estratigràfic de la seva historia. Així doncs, és una investigació que es fa necessàriament quan obres noves i infraestructures impliquen una gran transformació o la destrucció d'edificis antics. Afegeixen que el patrimoni "ha d'estar catalogat exhaustivament i ha d'estar previst per les normatives d'actuació urbanística".

No obstant, la convivència entre turisme i patrimoni arqueològic no comporta sempre efectes positius. Per exemple, les visites excessives als llocs patrimonials poden contribuir a la seva degradació i posteriorment, desaparició.

En conclusió, s'observa que el patrimoni arqueològic pot ser un recurs fructífer pel turisme perquè a més d'ajudar a millorar la imatge i l'atractiu del lloc i mostrar la història i les arrels del propi lloc, permet preservar allò que representa i posar èmfasi en la seva conservació i manteniment i ajuda a la creació de nous productes de turisme cultural o arqueològic. No obstant, cal anar en compte amb la seva gestió i vetllar pel manteniment, conservació i conscienciació del patrimoni. Al següent apartat es parlarà més detalladament de la gestió del patrimoni i la seva posada en valor.

2.3 La gestió i la posada en valor del patrimoni

Com s'ha comentat anteriorment, la relació entre patrimoni cultural i turisme no és sempre fàcil. De fet, el turisme pot ser un gran aliat del patrimoni i portar-li grans beneficis, però també pot esdevenir el seu pitjor enemic produint-li un deteriorament o la pèrdua da la seva essència o identitat.

Segons Velasco (2009:87) la gestió turística del patrimoni cultural podria definir-se com "l'aplicació de coneixements específics per a la conversió de béns de patrimoni cultural en recursos turístics".

Antoni Morro (2009) cita a Jean-Pierre Lozato-Giotart i exposa que conservar el patrimoni artístic i cultural en totes les seves formes és essencial per un bon desenvolupament turístic sostenible. A més, cal pensar sempre en la població local, que és la que pateix les conseqüències d'una mala gestió i organització.

Pel que fa als models de gestió del patrimoni cultural, arqueològic, museus o béns patrimonials en general, Ballart i Juan (2007) diferencien quatre grans tipus d'organització, en funció del tipus d'autoritat i estructura que adopten:

Les organitzacions dependents: son les que depenen orgànicament d'un organisme de l'Administració publica com l'Estat o l'Ajuntament, d'una institució social o d'una empresa pública o privada. Aquestes organitzacions no gaudeixen d'autonomia de gestió, ni administrativa ni econòmica-financera.

Les organitzacions autònomes: aquelles organitzacions que encara que depenguin orgànicament d'un organisme tutelar, han estat investides d'un cert nivell d'autonomia de gestió sota la responsabilitat d'un patronat, junta o consell.

Les organitzacions independents no lucratives: organitzacions independents reglamentades per la llei corresponent. No tenen ànim de lucre sinó que busquen el servei de la comunitat.

Les organitzacions privades: organitzacions (empreses privades unipersonals o societats) que gestionen béns patrimonials de forma privada amb el `propòsit d'obtenir un benefici empresarial o econòmic.

Tal i com diuen Gornés, J i Simón i Gual, M (2004) és imprescindible que qualsevol fórmula d'actuació sobre el patrimoni arqueològic es faci duent a terme una conservació integral del bé considerant que, sinó, la seva explotació pot provocar que existeixi una pressió humana tan elevada que el bé perdi tot el gaudi cultural i acabi esdevenint un mer objecte de rendibilitat econòmica i mercantil.

Per una correcta gestió del patrimoni, és necessari que les entitats o administracions encarregades d'un conjunt o bé patrimonial tinguin un pla de gestió. De fet, un dels requisits imposats per la UNESCO a l'hora de presentar una candidatura per esdevenir Patrimoni Mundial de la Humanitat, és que els elements presentats en disposin d'un. Segons la UNESCO, un pla de gestió és un programa que combina estratègies generals de gestió amb les polítiques locals per aconseguir uns objectius concrets com ara: mitigar els impactes dels llocs en perill, prevenir la destrucció de llocs i la dispersió d'obres, crear inventaris locals nacionals i internacionals, protegir i interpretar els llocs *in situ* sempre que sigui possible, excavar llocs només quan existeixin interessos científics pel gaudi del públic i finalment per involucrar al públic.

Les formes del procés de planificació canvien amb el temps, i s'imposen idees o modes que provenen de diversos camps, sobretot des del món de la gestió empresarial (Velasco; 2009).

Pel que fa a la posada en valor del patrimoni, Josep Ballart a *El patrimonio histórico y arqueológico: valor y uso* (1997) proposa una categorització dels valors d'ús que s'han d'atribuir al patrimoni històric i arqueològic en funció del context. En primer lloc proposa el valor d'ús, és a dir, valorar i avaluar el patrimoni pensant que satisfà alguna necessitat o té alguna utilitat. Ballart ho defineix com la "dimensió utilitària del objecte històric". En segon lloc, se li ha d'atribuir un valor formal, que correspon al valor d'atracció que determinats objectes patrimonials desperten al públic, com ara el plaer, les qualitats sensibles o el mèrit que presenten. En tercer lloc, també podem categoritzar el patrimoni històric en

funció d'un valor simbòlic-significatiu. En aquest sentit, Ballart diu que els objectes actuen com a nexe de persones separades pel temps i que sempre transmeten un missatge; per tant els receptors d'aquest missatge són testimonis d'idees, fets i situacions del passat.

Félix Losada (2003), exposa les principals pautes d'intervenció per a la posada en valor del patrimoni tenint en compte la població local. En primer lloc, diu que són necessàries intervencions que contribueixin a la protecció i conservació del patrimoni i que l'integrin als programes de desenvolupament rural com a recurs endogen o com a factor d'identificació local.

En segon lloc, Losada creu que la sensibilització de la societat sobre els valors del patrimoni cultural i natural es un factor indispensable per articular l' educació patrimonial en les polítiques públiques, d'aquesta manera la societat civil com també les administracions serien els "veritables subjectes del desenvolupament integral i sostenible".

A més a més, s'han de considerar dos conceptes que cada vegada cobren més importància en el context de la globalització: l'autenticitat i la identitat.

L'autenticitat en termes de patrimoni cultural immaterial, és una idea que pren molta força en els últims anys, vist que, cada vegada més, moltes de les destinacions turístiques del món estan patint la pèrdua de la cultura com a element folklòric o simbòlic, actualment només relacionada amb la idea de màrqueting i consum. En molts casos, la cultura ha passat a ser una tàctica consumista que s'ha instal·lat en les estratègies de transformació social i urbana de les ciutats.

MacCannell, l'any 1973 a *Staged Authenticity: Arrangements of Social Space in Tourist Settings* exposava que el visitant entrava dins les àrees turístiques precisament per trencar amb la seva rutina, i sorprendre's amb alguna cosa nova i fascinant. No obstant, aquests espais són "bombolles", estan aïllats de la realitat local de la destinació i no conserven la seva essència original, és a dir, aquells trets característics com les olors, els sons o les activitats tradicionals.

La UNESCO defineix un pla de gestió del patrimoni com un document on s'exposen els aspectes patrimonials significatius d'un lloc i es detallen les

polítiques apropiades per a la seva gestió, de manera que es conservin els seus valors per a ús i apreciació futurs.

Afegeix que l'organització de la gestió ha de ser ajustada al lloc, però en general un pla de gestió: a) identifica els valors patrimonials del bé en qüestió; b) identifica les limitacions i oportunitats que els seus valors patrimonials imposen al seu ús futur; c) especifica allò que s'exigeix del propietari o que aquest vol fer en relació amb l'ús; i d) equilibra aquesta informació i traça polítiques i estratègies adequades per assolir resultats compatibles. En teoria, tots els llocs de patrimoni consignats a llistes haurien de comptar amb un pla de gestió que detalli com es conservaran els valors patrimonials del lloc. En alguns casos pot haver-hi més d'un pla per respondre a tota la gamma de valors d'un lloc" (UNESCO, 2003).

Així doncs, la UNESCO pauta detalladament com ha de ser un bon pla de gestió i ho defineix com "un document en què s'exposen els aspectes patrimonials significatius d'un lloc i se'n detallen les polítiques apropiades per a la seva gestió, de manera que es conservin els seus valors per l'ús i l'apreciació futurs.

Afegeix que ha "d'identificar els valors patrimonials del bé, identificar les limitacions i oportunitats que els seus valors patrimonials imposen al seu futur ús, especificar allò que exigeix el seu propietari i finalment que pugui equilibrar aquesta informació traçant polítiques i estratègies adequades per obtenir els resultats esperats". Seria ideal i necessari que tots els llocs patrimonials comptessin amb un pla de gestió.

Tal i com la Dra. Sílvia Aulet comentava a l'assignatura del màster Gestió de Llocs Patrimoni de la Humanitat (2022), tots els plans de gestió d'un element patrimonial s'haurien de poder adaptar a l'activitat turística que existeix al lloc. També cal un pla de gestió que contempli instal·lar serveis i activitats en el cas de que sigui necessari, i fins i tot utilitzar infraestructures per a "reforçar l'entorn físic". Com s'ha mencionat anteriorment, un pla de gestió sempre ha de tenir en la preservació de l'element patrimonial en qüestió.

Per concloure aquest apartat, direm que s'ha fet palès que és molt important que un element arquitectònic, històric o patrimonial tingui un pla de gestió, que pugui ser capaç de trobar un balanç entre els impactes positius i els impactes negatius en l'activitat turística, ja que, com s'ha comprovat, el patrimoni cultural és qui rep

més directament els impactes del sector turístic. El patrimoni viu sota pressió per ser adaptat com a recurs turístic i per això cal una bona gestió del patrimoni per trobar una interacció i un cert equilibri entre el sector turístic i el sector del patrimoni cultural.

3. Art i arquitectura romana

3.1 La petjada romana a Catalunya

L'any 218 aC les tropes romanes van arribar a Catalunya i l'exèrcit de Gneu Corneli Escipió va poder dominar tota la costa dels Pirineus fins al riu Ebre. La xarxa urbanística de ciutats romanes es va construir de tal manera que no restava cap lloc en el territori que no hi hagués una ciutat a menys de quaranta quilometres, és a dir, a una jornada de camí. Aquestes ciutats es comunicaven entre elles a traves d'un lligam de vies, de les quals la més important era la Via Augusta, que confeccionava un eix entre els Pirineus i Tortosa (Moreno, 2010).

Les ciutats més importants d'aquesta època a Catalunya van ser: Tàrraco (Tarragona), Bàrcino (Barcelona), Emporiae (Empúries), Gerunda (Girona), Aquae Voconiae (Caldes de Malavella), Blanda (Blanes), Baetulo (Badalona), Iluro (Mataró) i Dertosa (Tortosa) al litoral català, i Ilerda (Lleida), Iesso (Guissona) i Aesso (Isona) a l'interior.

Aquestes zones de Catalunya, amb algunes altres, van esdevenir punts estratègics pels romans, és per això que avui en dia encara queden petjades molt visibles de patrimoni cultural romà que ajuden a entendre el que va significar l'imperi romà d'occident.

Gran part de les restes romanes de Catalunya, es troben a l'antiga Tàrraco, capital de la província romana Hispania Citerior o Hispanensis, de la qual se'n parlarà en detall en els punts posteriors. Un altre referent principal del passat romà i de l'arquitectura clàssica a Catalunya és Empúries, on s'hi troba un conjunt arqueològic excepcional recuperat institucionalment per les administracions catalanes a principis del segle XX (Arquilué, X; 2012).

El conjunt ara és una seu del Museu Arqueològic de Catalunya, el qual organitza diferents exposicions, cursos i activitats relacionades amb les restes gregues i

romanes. El jaciment arqueològic està format per quatre zones: la ciutat vella o paleàpoli, la neàpoli, la ciutat romana i el poblat d'indigets. (Catalunya.com Conjunt arqueològic d'Empúries).

Vora el mar es pot apreciar la neàpoli, les restes excavades de la ciutat grega. I se sap del cert que aquesta nova ciutat va sorgir de l'impuls de comerciants i mariners foceus pels volts de l'any 575 aC. No va ser fins l 'any 218 aC que els romans van arribar a Empúries i hi van instal·lar un campament militar i amb el temps, la ciutat grega i la ciutat romana es van ajuntar (Moreno, V; 2010).

Així mateix, Empúries no es pot entendre sense la vinculació que va tenir Roma amb la colònia grega d'Emporion, situada al nord-est de la Península Ibèrica durant la etapa tardo-republicana (Aquilué, X. 2012).

Actualment, mitjançant Street View de Google Maps, es pot dur a terme una visita virtual per les restes gregues i romanes.

En altres indrets del país també queden restes més minoritàries però no menys importants de l'arquitectura de l'imperi. A la capital catalana, l'antiga Barcino, existeix un tram de muralla romana conservat, també restes a sota la Plaça del Rei que es poden trobar al Museu d'Història de Barcelona. Molt a prop d'aquests vestigis, es poden apreciar quatre arcs de l'aqüeducte i la necròpolis romana, amb algunes tombes visibles.

A Badalona, l'antiga ciutat romana de Baetulo, Iesso (Guissona, la Segarra) i Iulia Libica (Llívia, la Cerdanya), el Camp de Les Lloses a Tona (Osona), les caldes romanes de Caldes de Montbui, o les bodegues romanes per a la producció de vi Parc Arqueològic Cella Vinaria de Teiàc, conserven vestigis originals de l'època romana, totes elles visitables i obertes al públic.

3.2 La petjada romana a la província de Tarragona

L'any 2000 la Unesco va reconèixer el conjunt arqueològic de l'antiga Tàrraco com a Patrimoni de la Humanitat. Així doncs, Tarragona, es va convertir en la ciutat catalana per excel·lència que ha sabut conviure amb les restes arqueològiques del seu passat romà, dibuixant un equilibri entre la conservació, el turisme i el gaudi.

El monumental conjunt compleix amb els criteris 2 i 3 establerts pel comitè UNESCO, el qual posa de manifest que "les restes romanes de Tàrraco són d'excepcional importància en el desenvolupament de la planificació i el disseny urbà romans i que aquesta planificació va servir com a model per a les capitals de província en el món romà en altres llocs; d'altra banda, es posa de manifest que Tàrraco proporciona un testimoni eloqüent i sense precedents d'una etapa important en la història dels pobles de la Mediterrània en l'antiguitat" (Ajuntament de Tarragona).

Les restes conservades a Tarragona són d'una importància excepcional i son considerades de primera magnitud en la historia dels pobles de la Mediterrània antiga.

No obstant, la situació de la gestió i conservació del patrimoni a la ciutat és preocupant. L'any 2019 ICOMOS va enviar un informe preliminar a Tarragona sobre l'estat de conservació dels monuments arran d'una denúncia ciutadana on s'expressava preocupació per l'estat dels monuments. ICOMOS també va denunciar la falta de personal al Museu d'Història de Tarragona, tant a l'edifici com a la gestió dels monuments declarats UNESCO l'any 2000.

No és difícil adonar-se que la província Tarraconensis fou d'una importància cabdal a l'imperi romà, i que actualment és un gran testimoni de la civilització. Així mateix no és estrany que a la mateixa província de Tarragona es conservin altres jaciments o restes de l'arquitectura romana. A quatre quilometres de la capital, es pot apreciar el **Pont del Diable o Aqüeducte de les Ferreres**, un fragment conservat d'una llarga canalització que servia per portar aigua a la ciutat des del riu Francolí, **l'Arc de Berà**, un arc honorífic construït entre el 15 i el 5 aC i dedicat a l'emperador August. situat a la Via Augusta, a 30 km de

Tarragona. També la **Vil.la dels Munts,** un important nucli residencial d'un alt càrrec de l'administració de Tàrraco, situat a Altafulla, a 12 km de Tarragona.

La **Pedrera del Mèdol,** una gran foia de més de 200 metres de llargada que va néixer de la constant extracció de pedra en època romana. La **Torre dels Escipions**, un conjunt funerari a 6 km al nord-est de Tàrraco, construït a la primera meitat del segle I dC al costat de la Via Augusta. O bé el **Conjunt monumental de Centcelles**, una vil·la agrícola que al segle IV es va convertir en un espectacular mausoleu d'alguna figura important.

(Informació extreta de la web de Tarragona Turisme)

4. Context. Calafell

4.1 Calafell: Característiques socioterritorials

El municipi de Calafell està situat a la costa del Baix Penedès, a la província de Tarragona. Limita amb Castellet i La Gornal, Cunit, el Vendrell i Bellvei. La localitat té una extensió territorial de 20'4 km2, un altitud de 67 m i és accidentat per la Serra del Mig de Calafell (22 m d'altitud), on acaba la Serralada Litoral.

El municipi està format per tres nuclis: Calafell poble (situat a l'interior), Calafell platja i Segur de Calafell, i en total, te una població de 28. 463 habitants (2021), que els caps de setmana augmenta a 80.000. La població del municipi ha crescut notablement des de l'any 1990, el qual disposava només de 7.396 habitants. Cal destacar que la població resident actual, son 25.538 persones, mentre que la població estacional és de 7.062 habitants.

Així doncs, actualment els sectors econòmics del poble són principalment el de serveis, la construcció, la indústria i l'agricultura. Actualment, la construcció és un dels sectors més dinàmics a Calafell, hi trobem un gran nombre d'infraestructures, derivades dels inicis de l'activitat turística a Catalunya als anys seixanta del segle passat. El sector turístic, molt lligat amb la construcció, és avui un dels principals motors econòmics del municipi.

En els seus orígens, l'economia tradicional es basava en l'agricultura de secà i com comentarem posteriorment, la pesca. Actualment els principal cultius són la vinya i els cereals.

Tal i com diu Francesc Gonzalez (58;2004) al seu estudi sobre d'urbanització i el desenvolupament residencial a la comarca Baix Penedès, comenta que "la construcció d'habitatges al Baix Penedès ha esdevingut la base econòmica comarcal des dels anys seixanta i ha condicionat la forma que ha pres la terciarització a la comarca, molt orientada als serveis a les persones i les llars.

Es podria aplicar perfectament al cas concret de Calafell, ja que l'autor afegeix que:

> "La producció immobiliària a la comarca, "a més de generar canvis urbans i territorials, actua com a motor econòmic, dóna peu a transformacions de l'estructura demogràfica, i fins i tot afecta les relacions socials a la comarca.

D'aquesta manera, el Baix Penedès i en concret Calafell, a causa de la construcció, entren dins del sistema de relacions metropolitanes provocant així un procés d'urbanització recent a Catalunya, provocant la manifestació de noves zones especialitzades en la construcció d'habitatges.

4.2 Calafell: Situació i model turístic

Calafell és una localitat situada a la Costa Daurada i caracteritzada des dels seus inicis per la pesca i la platja. La importància es tan gran que, durant anys va arribar a ocupar el segon lloc de Catalunya quant a quantitat de pesca, després de Palamós.

Aquest passat mariner ha configurat tota una zona de l'actual platja de Calafell, amb l'arquitectura típica de cases baixes, de color blanc i blau marí que actualment han anat desapareixent substituïdes pels blocs d'apartaments turístics. Tal com explica l'escriptor i editor Carles Barral en diferents parts de les seves memòries (1973), l'especulació immobiliària que va començar als anys 60

amb l'arribada del turisme de masses, va fer molt mal a l'estètica de Calafell. Una d'aquestes "botigues" de pescadors, s'ha convertit avui en la Casa Museu Barral

La tècnica de turisme de l'Ajuntament de Calafell, E.S, amb qui s'ha tingut la sort de poder realitzar una entrevista, ens ha explicat com funcionen les dues regidories de Turisme i Patrimoni de Calafell. Es creu fermament que deixar clar aquest aspecte polític/burocràtic és clau per entendre el context en que es troba Calafell.

Turisme i Patrimoni son dues regidories que funcionen independentment, encara que comparteixen regidor i que totes dues formen part de l'àrea de promoció de la ciutat, que inclou també comerç, cultura, formació, treball i ocupació. Desenvolupen tasques diferents però en ocasions treballen plegats, considerant que poden coincidir en projectes comuns.

- Regidoria de Turisme: Tècnic, administratius i informadors turístics
- Regidoria de Patrimoni: Tècnic, administratius i educadors del patrimoni.

El personal de les dues regidories treballa a les dependències de la platja al C/ Sant Pere, encara que la major part del temps el personal de patrimoni es troba en els diferents punts patrimonials del municipi (Castell, Casa Barral, Confraria de pescadors, Ciutadella Ibèrica)

Deixant de banda els orígens mariners de Calafell i la organització de les regidories dels dos sectors analitzats en aquest estudi, veurem a grosso modo, com és el model turístic de Calafell i a quina situació es troba actualment.

El municipi rep milers de turistes, aproximadament uns 125 mil cada any (dades facilitades per la Oficina de Turisme de Calafell) . D'aquests 125 mil visitants, la majoria es concentren a la temporada d'estiu, entre juny i setembre. Així doncs, Calafell es caracteritza per oferir un producte homogeneïtzat de Sol i Platja.

Calafell també compta amb una llarga oferta de restaurants, molts d'ells oberts tot l'any a caps de setmana i festius on ofereixen els productes típics de la zona, com ara el peix i el vi del Penedès. Els dos productes estrella de Calafell són l'Arrossejat i el xató. L'Asrrosejat és un plat que té un origen humil, ja que era el menjar que es preparaven els mateixos pescadors amb el peix que no s'havia venut. El plat està format per uns fideus rossejats juntament amb un guisat de

rap amb patates. El plat del xató és típic també de les comarques de l'alt Penedès, el Baix Penedès i el Garraf, i està format a base d'escarola, bacallà, anxoves, seitons, olives i la "salsa xató".

Hem parlat amb E.S, tècnica de turisme de l'Ajuntament de Calafell i ens ha explicat les activitats que porten a terme durant l'any, que segons la tècnica tenen molta repercussió. Alguns exemples són el Carnaval, el Family Weekend, el festival dels Rockabilly, el mercat d'estocks, el mercat Medieval i el Mercat Romà.

Precisament, aquestes activitats es realitzen fora de la temporada estiva per pal·liar l'estacionalitat.

Aquest juliol de 2022, s'ha tornat a posar en marxa el Festival Terra Ibèrica de Calafell, que s'organitza des de l'Àrea de Patrimoni. Aquest és un festival de divulgació de la cultura dels ibers i es porta a terme a la Ciutadella Ibèrica de Calafell.

A banda d'això, l'any 2007, Calafell va obtenir la Certificació de Turisme Familiar (DTF) atorgada por la Generalitat de Cataluña. Aquest és un segell d'especialització, creat per Turisme de Catalunya i l'avantatge per a la destinació, és que garanteix als turistes una oferta d'allotjament, restauració, oci i serveis, pensada per a les famílies amb nens. En conseqüència, es pot afirmar que el perfil de turista que visita Calafell és principalment familiar (segons dades que ens facilita l'Ajuntament de Calafell). També visiten Calafell un gran nombre de jubilats, encara que la major part són de segona residència.

En relació a les nacionalitats de turistes predominants al municipi, E.S, tècnica de turisme de l'Ajuntament, ens explica que és molt important el turisme nacional, destacant sobre tot els visitants que venen d'Aragó i del nord d'Espanya. Respecte al turisme internacional destaquem principalment francesos, i ja en menys afluència, anglesos, alemanys i holandesos. En els últims anys s'ha vist incrementada també l'arribada de russos al municipi.

Cal no oblidar-nos del turisme de proximitat, una modalitat turística que s'ha vist incrementada després de la pandèmia. En el cas de Calafell, també reben molts visitants que no pernocten al municipi, sinó que passen un dia a Calafell per

gaudir de la platja, la restauració, l'oci, les compres i en alguns casos del patrimoni.

No obstant, s'observa que el model turístic de Calafell presenta algunes debilitats. Per començar, el sector turístic de Calafell, com s'ha mencionat anteriorment té la temporada concentrada i limitada al període d'estiu, concretament als mesos de juliol i agost. Bona part dels turistes que visiten Calafell van al municipi sense pernoctar, només per gaudir un dia de la platja, de l'oci o dels restaurants.

En conseqüència, Calafell té poca oferta d'hotels i allotjaments turístics. S'ha de tenir en compte que només existeixen 10 hotels al municipi, amb 1.490 places, mentre que no hi ha càmpings ni allotjaments de turisme rural (Idescat, 2019). S'observa que és un nombre relativament baix de places hoteleres comparada amb altres destinacions amb aquest model. En darrer terme, el segment més predominant al municipi és el turisme residencial.

Les segones residències han estat una de les bases principals de l'economia del municipi des de la dècada dels vuitanta. Gran part del capital prové de la construcció de segones residències i dels serveis que demanen els visitants, juntament amb les seves despeses. De fet, a Calafell hi ha més de 20 immobiliàries, el doble que d'hotels. Cal destacar la seva enorme importància en l'economia dins del sector turístic: és el principal motor del poble. La majoria dels turistes residencials provenen de Barcelona i voltants per la seva proximitat i fàcil accessibilitat.

El model de turisme residencial ha estructurat la realitat de Calafell. L'enorme construcció de xalets i segones residències era normalment de baixa qualitat. Aquest model és inestable perquè a mesura que es va organitzant l'espai, es va transformant el territori en aglomeracions urbanes cada cop més allunyades dels ideals turístics. Aquest fet obliga a promotors, inversors i constructors, a construir residències cada cop més allunyades de la costa, a les zones més rurals (Santacana et al., 2021).

El percentatge de turistes que passen les vacances a Calafell i visiten el seu patrimoni és baix. Com a dada significativa convé recalcar que a l'estiu, Calafell

passa de 27. 000 habitants a més de 100.000. D'aquests 75.000 que hi ha de més, només el 10%, com a molt, visita els espais patrimonials.

Les principals motivacions dels turistes de Calafell són la platja i el clima de la zona. En relació al turisme de proximitat, en predominen els visitants de Barcelona i de l'àrea metropolitana com també de les poblacions d'Igualada i Manresa, per la seva proximitat i bona xarxa de carreteres.

Pel que fa al turisme nacional, destaquen sobretot els visitants d'Aragó i del nord d'Espanya. I finalment, respecte al turisme internacional, a Calafell hi predominen els turistes provinents principalment de França, però també anglesos, alemanys i holandesos en menor afluència. En els últims anys s'ha incrementat notablement la presència de russos al municipi.

4.3 El patrimoni cultural de Calafell

Calafell gaudeix d'un ric patrimoni cultural que s'ha conservat al llarg dels anys. Disposa d'elements significatius de gairebé totes les èpoques històriques distribuïts pels tres nuclis: Calafell poble, Calafell platja i Segur de Calafell. Podem classificar aquest patrimoni entre el material i l'immaterial.

Pel que fa a patrimoni material, a Calafell s'han identificat etapes d'ocupació prehistòrica. El **jaciment paleolític de la Graiera** n'és un testimoni arqueològic que mostra que va existir presència humana a Calafell fa 21000 anys aproximadament. A Calafell, també es conserven restes del període epipaleolític com ara la **cova Foradada**, d'aproximadament 9000 anys enrere. La cova Foradada es pot visitar, però és de difícil accés atès que no disposa de senyalització.

Al municipi estudiat es pot visitar la **Ciutadella ibèrica de Calafell,** un jaciment únic a la península del segle V aC. L'any 1992 es va reconstruir el poblat "in situ", plasmant l'última fase d'ocupació, al segle III aC, just abans de la romanització de la península Ibèrica. La Ciutadella Ibèrica està equipada didàcticament: es pot passejar pels carrers, entrar a les cases, i també hi ha representacions de mobles i vestuaris de l'època.

Il·lustració 1. Ciutadella Ibèrica

Font: Penedès Turisme.

Més endavant, al segle I Ac, els romans van construir una gran vil·la a Calafell, el Vilarenc, jaciment que serà l'objecte d'estudi.

A la part més alta del nucli de Calafell poble, hi trobem el **Castell de la Santa Creu**, més conegut pel Castell de Calafell. Aquest castell data del segle IX i el visitant pot veure restes de la necròpolis medieval, amb tombes excavades a la roca. Des de dalt del Castell, es poden veure unes vistes panoràmiques excel·lents. L'Ajuntament té previst fer una nova museïtzació tecnològica però mantenint els elements de museografia més tradicional, com la informació en suport físic i la instal·lació d'objectes d'ambient.

Il·lustració 2. Castell de la Santa Creu

Font: pròpia.

A pocs metres del Castell s'aixeca **l'església parroquial de la Santa Creu**, un edifici de grans dimensions que es va construir amb el creixement demogràfic de Calafell a finals del segle XVIII. A Segur de Calafell trobem **l'Església de Sant Miquel**, una església d'una sola nau, amb un estil de transició del romànic al gòtic. Aquesta església es pot visitar per fora però no està oberta al públic.

Entre les darreries del segle XVIII i fins a finals del segle XIX, Calafell va acollir nombroses famílies d'indians, com ara els marquesos de Comillas o de Samà. Al nucli de Calafell poble, encara podem veure algunes d'aquestes **mansions atribuïdes als indians**: Cal Perico, l'Hostal i la Sínia i Cal Bolavà.

Al nucli de Segur de Calafell, hi trobem **l'Església de l'Assumpció**, que va ser construïda a principis de la dècada dels setanta del segle XX. L'església té la categoria de parròquia i és un equipament emblemàtic per la seva forma i originalitat.

La **Confraria de Pescadors** és un lloc emblemàtic i simbòlic pel passat mariner de Calafell. El que era al segle XX una Confraria, és ara un centre d'interpretació del Calafell pescador i mostra al visitant el passat col·lectiu del Calafell marítim.

Il·lustració 3. Confraria de Pescadors

Font: pròpia.

L'essència de Calafell és una obra pintada sobre tela col·lectiva dirigida pel restaurador calafellenc Giorgio Serafini i és dedicada al seu municipi. A l'obra hi han participat vuit pintors coneguts i es troba a la plaça de Catalunya del mateix municipi.

El nucli de Calafell disposa de tres escultures d'especial rellevància pel passat de Calafell. Un d'ells és el **monument al Pagès**, una escultura de metall, esculpit per la calafellenca Fina Olivé i es tracta d'un un reconeixement a la importància de la pagesia com a motor de l'economia del poble. Al passeig marítim hi ha el **monument al Pescador**, escultura realitzada l'any 1986 per l'escultor Francesc Carulla per retre homenatge a la comunitat marinera del municipi.

Lluïs Companys, Francesc Macià i Josep Irla són tres presidents històrics de la Generalitat de Catalunya i Calafell té un monument en la seva memòria. Aquesta obra d'art té per nom **monument als Països Catalans** i es troba al passeig marítim i és esculpida en bronze per Philippe Lavaill.

Pel que fa al patrimoni paisatgístic, es pot arribar a la **Torre de la Talaia**. No és un indret gaire conegut ni de fàcil accés. Cal arribar a la urbanització Mas Mel i

pujar per un caminet costerut. La Torre de la Talaia consta d'unes ruïnes d'una torre de guaita de forma el·líptica situada a 132 metres sobre el nivell del mar, utilitzada a partir del segle XV per avisar al poble quan hi havia un possible atac pirata. Fa uns mesos sembla que dalt del turó hi havia un panell explicatiu però actualment no hi és. Hi ha una manca de senyalització i explicació.

Il·lustració 4. Torre de la Talaia

Font: pròpia.

A la muntanya del Comú al terme de Calafell, s'hi poden veure restes de les **trinxeres** de defensa a 800 metres de la platja i a 40 metres d'altura, que es van construir durant la **Guerra Civil** l'any 1937 i servien per aturar els atacs franquistes provinents de Mallorca. Actualment és propietat privada, però la família té intenció de cedir-ho a l'Ajuntament de Calafell i aquest, quan ho rebi, vol museïtzar l'espai i restaurar les restes perquè actualment estan força malmeses.

La **Casa Museu Barral** és una de les poques "botigues de pescadors" que queden a Calafell. Al segle XX, gràcies a Carlos Barral, propietari d'aquesta emblemàtica caseta, es va convertir en el centre de la literatura d'aquella època. Actualment, està obert al públic i s'hi pot trobar una museïtzació. L'Ajuntament pretén que el visitant tingui contacte amb la seva obra literària i editorial. El maig

del 2021 s'ha inaugurat la nova versió de la Casa Museu Barral, on ja no es parlarà tant sobre el passat pescador, sinó que tindrà un enfocament més literari, basat en la figura de l'editor i escriptor Carlos Barral. A més, s'ha fet un canvi de nom i a partir d'ara s'anomenarà Nova Casa Barral.

El **Casalot d'en Viola** és una construcció que connecta visualment amb la Torre de la Talaia. Es creu datada al XVI i utilitzada durant la Guerra dels Segadors però que, segons l'historiador Joan Santacana, no es coneix amb exactitud ni l'època ni la funció. És un indret de molt difícil accés, no hi ha carretera asfaltada i tampoc senyalització per arribar-hi.

Il·lustració 5. Casalot d'en Viola

Font: Didàctica del Patrimoni.

En relació al patrimoni immaterial, que és definit per la Convenció de Salvaguardia del Patrimonio Inmaterial de la UNESCO de 2003 com "els usos, representacions, expressions, coneixements i tècniques -juntament amb els instruments, objectes, artefactes i espais culturals que són les inherents- que les comunitats, els grups i en alguns casos els individus reconeixen com a part integral del seu patrimoni cultural", a Calafell també n'hi ha un exemple.

Aquest és la tradició del **Bot Salvavides**, una tradició marinera on els participants intenten fer donar la volta a un bot a la vora de la platja de Calafell en honor dels quatre salvaments oficials de barques que va realitzar un bot a principis del segle XX. La tradició va començar als anys quaranta quan un home va heretar el bot del seu pare i per iniciativa pròpia, va engrescar la tripulació per tal d'intentar fer donar la volta al Bot Salvavides en mar plana. No obstant, la primera exhibició publica es va fer l'any 1954 a una regata l'Estació de Salvament de Sitges. (Santacana, J. any desconegut). Avui en dia, aquesta tradició també té una funció turística.

Il·lustració 6. Imatge del bot i tripulants anys 20

Font: Didàctica del Patrimoni.

Il·lustració 7. Bot salvavides donant la tradicional volta.

Font: Didàctica del Patrimoni.

Gràcies a aquest breu anàlisi del patrimoni cultural del municipi de Calafell, s'observa que el poble costaner disposa d'un notable i valuós patrimoni cultural d'èpoques històriques diferents. Tanmateix, l'abandonament dels recursos patrimonials del municipi és evident. Hi ha una gran manca de senyalització en alguns dels punts fonamentals d'interès cultural o turístic i en destaquen la Ciutadella Ibèrica, la vil·la Romana del Vilarenc, el Casalot d'en Viola i la Torre de la Talaia.

Pel que fa a la Ciutadella Ibèrica no existeix un itinerari correctament senyalitzat per arribar a peu al jaciment. Sense vehicle, només s'accedeix per un camí al costat de la carretera que a més de ser bastant perillós pels vianants, està molt poc senyalitzat. Per tant, la gent opta per arribar-hi en vehicle privat. Ara bé, el pàrquing de sorra de davant del recurs patrimonial és un espai molt ampli però a la vegada molt poc aprofitat, atès que no està ben asfaltat i hi ha pedres que fan difícil la circulació, com també algunes males herbes o ferros abandonats, aspectes que es podrien solucionar amb un manteniment bàsic de l'espai.

5. Estudi del Jaciment del Vilarenc

En el següent apartat, es portarà a terme un estudi teòric sobre la historia i orígens de la vil·la romana del Vilarenc, com també un resum de la bibliografia escrita fins ara.

5.1 Història del jaciment

La vil·la romana del Vilarenc es situa al municipi de Calafell, concretament entre els dos nuclis: Calafell Platja i Calafell poble. La bona localització de la vil·la i unes bones condicions topogràfiques com ara un relleu suau, insolació adequada, drenatge natural són les que van conduir als romans a instal·lar un gran mas en aquesta zona (Pou i Revilla, 1995).

En definitiva, avui sabem que el jaciment es tractava d'un mas construït el segle I aC durant els primers anys de la dinastia d'August i que disposava d'unes instal·lacions agràries i zones de banys termals, propietat d'una família benestant (Santacana, J).

Pel que fa als propietaris d'aquesta vil·la i que a més, van construir-la, sembla ser que eren la Bennius, una família itàlica que a mitjans del segle I a.C va arribar a Tàrraco. Es creu que la família Bennius devia tenir un patrimoni rural molt ampli, amb finques diverses entre el Penedès i el Camp de Tarragona. (Estació d'Interpretació Ruines Vilarenc)

Il·lustració 8. Vil·la romana del Vilarenc

Font: pròpia.

El mas Vilarenc s'estenia per una àrea de més de 1000 m2 i va ser excavat per primera vegada l'any 1883 a mà d' E. Llanas y C. Pujol i Camps. En aquest primer moment es va descobrir les restes d'un edifici de més de 100m2. Tal i com afirmen Pou i Revilla (1995) "La seva posterior publicació, amb una descripció de les troballes, l'aixecament d'una planta i l'intent d'establir la distribució funcional i el caràcter de l'edifici, converteixen el Vilarenc en la primera vil·la romana excavada amb pretensions científiques a Catalunya".

Més tard, a principis del segle XX, Puig i Cadafalch va efectuar una interpretació del jaciment com a part d'un establiment rural romà. A partir d'aquella interpretació, el jaciment va quedar desemparat i no va ser objecte d'intervenció fins que el 1967, mitjançant una troballa fortuïta, es van trobar un conjunt de cisternes que més endavant es va intuir que abastaven aigua del complex termal.

Aleshores, també es van abandonar les intervencions i no va ser fins a la dècada dels anys 80 del segle passat que es van tornar a reprendre els treballs arqueològics al Vilarenc.

S’han identificat tres fases de construcció de la vil·la gràcies a la campanya del 1991, les quals descriurem a continuació (Pou i Revilla, 1995):

Fase I: A les últimes dècades del segle I aC es construeix un edifici de planta rectangular formada per un conjunt d’estances de diferents dimensions separades per un pòrtic encolumnat . Planificació rigorosa i elaborada.

Fase II: Reorganització del conjunt. Es construeix un conjunt termal i també es creen noves estances de mida més petita.

Fase III: A mitjans del segle I dC les termes són abandonades i una de les estances es converteix en un taller de forja. Algunes de les altres habitacions són arrasades i els materials de construcció espoliats.

La vil·la romana del Vilarenc mostra el desenvolupament d’un model agrícola i econòmic en època d’August a l’àrea nord del territori de Tàrraco, concretament al Penedès i al Garraf (Pou i Revilla, 1995)

Se n’han recuperat les restes, que mostren una planificació rigorosa i, a més, es conserven perfectament unes cisternes que abastaven d’aigua un complex conjunt termal. És important esmentar que la Universitat de Barcelona disposa de peces guardades que es van trobar a algunes de les excavacions de la vil·la romana. Gràcies a la informació i materials conservats, se sap que el Vilarenc va ser un mas d’una importància cabdal al territori de la *Ager tarraconensis*.

5.2 Literatura sobre el Vilarenc

Hi ha pocs estudis sobre el jaciment. Destaquem el de Pou i Revilla (1995), el qual és molt elaborat però ja fa més de 25 anys de la seva publicació. Revilla juntament amb Magí Miret va estudiar el *Poblament romà al litoral Central de Catalunya* (1994). Aquí hi van analitzar les investigacions realitzades al litoral català entre Tarragona i Barcelona, donant especial importància a la vil·la del Vilarenc.

Destaquem també el de l’historiador calafellenc, Joan Santacana, que al seu blog Didàctica del Patrimoni te alguns articles concrets sobre el jaciment romà que són on els que ens hem basat per escriure la història de la vil·la romana. Una

de les entrades al blog de Joan Santacana és una comparativa entre Alemanya i la Vil·la Romana del Vilarenc, i conclou que les excavacions i investigacions que s'han dut a terme aporten un gran valor a la vil·la però que en canvi es troba en una situació lamentable, pel fet que no hi ha cap interpretació del jaciment i està envoltada d'una infraestructura de ciment sense cap protecció i exposada als actes incívics, ja que l'única utilitat dels espais circumdants és passejar el gos o fer un "botellot".

En canvi, a la població de Borg (Alemanya), a finals del segle XIX també es va trobar una vil·la romana de les mateixes característiques que el Vilarenc i es va prendre la decisió de reconstruir-la íntegrament. De moment, ja se n'ha reconstruït una bona part i des d'aquell moment que les excavacions segueixen. A més les estances s'han reconvertit amb museu i a la taberna reconstruïda es poden degustar tasts de Marcus Gavius Apicius, el primer gourmet de la història. Santacana defineix aquest cas com un model de complex cultural de primer ordre i contrasta amb la lamentable deixadesa del Vilarenc.

L'Associació d'Amics del Patrimoni de Calafell organitza de tant en tant xerrades sobre el jaciment romà. L'última va ser el 25 de febrer del 2022 on Victor Revilla, professor de la Universitat de Barcelona i especialista en història i arqueologia de Roma va dur a terme una conferència anomenada "La vil·la del Vilarenc: certeses i hipòtesis", on va parlar sobre la fundació de la vil·la romana calafellenca fins al seu abandonament, així com aspectes econòmics com l'agricultura, el comerç i les instal·lacions agràries.

Tenint en compte que el jaciment del Vilarenc és de titularitat pública, és a dir, de l'Ajuntament, a la pàgina web d'aquest s'hi pot trobar poquíssima informació per no dir nul·la, de la historia o de l'estat del jaciment.

6. Anàlisi de l'estat actual del jaciment del Vilarenc

En aquest apartat de l'estudi, es durà a terme la part pràctica, és a dir, una anàlisi exhaustiva de tots el aspectes interns i externs del Vilarenc: accessos, titularitat, transport, senyalització, promoció, conservació, eines d'interpretació, ressenyes de Google, entre d'altres. Dins d'aquest apartat s' hi inclouen inclosos els resultats de les entrevistes dutes a terme als tècnics de patrimoni i turisme, a l'arqueòleg municipal i tècnic de patrimoni històric de l'Ajuntament de Calafell (J.P) al tècnic auxiliar de dinamització patrimonial de l'Àrea de promoció economia (M.G) i a la tècnica de turisme de l'Ajuntament (E.S). Per respectar la seva privacitat, només s'escriuran les inicials de noms i cognoms.

6.1 Titularitat i entorn del jaciment

En primer lloc, cal deixar clara la diferencia entre la titularitat i la gestió d'un bé patrimonial. En alguns elements patrimonials o turístics pot ser la mateixa entitat que sigui la titular del bé i també dugui a terme la gestió. Però en altres casos seran diferents entitats o organitzacions. També pot passar que hi ha un element de propietat privada però la gestió recaigui en una institució publica.

En el cas concret de la vil·la romana del Vilarenc, és un bé patrimonial i arqueològic propietat de l'Ajuntament de Calafell, i qui porta la seva gestió és la regidoria de Patrimoni de Calafell, és a dir la mateixa entitat. En definitiva, parlarem de titularitat i gestió pública.

Actualment, les restes arqueològiques de la Vil·la Romana del Vilarenc es poden apreciar des de la carretera del Sanatori i també des de Passeig de la Unió (Calafell Platja). Existeixen dues zones diferenciades dels jaciments però força properes una de l'altra. La primera es troba al bell mig del Parc del Vilarenc i s'hi pot accedir des de l'Avinguda Vilarenc o des la Carretera del Sanatori. La segona zona es troba a peu de carretera del passeig de la Unió i es la zona on es troben les cisternes romanes.

A l’època romana, aquestes restes estaven situades aproximadament a l’antiga línia de platja. Ara bé, actualment, a causa del retrocés del mar, les restes estan a una distància aproximada de 10 minuts i 750 metres a peu de la platja. A la següent imatge, es pot observar la posició geogràfica del jaciment romà dins del nucli de Calafell, marcada amb un punt vermell.

El jaciment comparteix parc amb una pista de bàsquet, situada entre les dues zones de ruïnes, una zona petanca, i també amb una pista d’atletisme circular de 300 metres de corda que envolta el jaciment. Cal dir que la pista no compleix els requisits mínims d’una pista d’atletisme regular.

Aquest espai del parc és on s’hi conserva la major part de les restes conservades de la vila. La segona zona de restes arqueològiques on s’hi aprecien les cisternes, curiosament és també un espai per a passejar els gossos. Cal assenyalar que el bé patrimonial en el seu conjunt no inclou preu d’entrada. La visita és gratuïta.

A l’agost del passat 2021, l’Ajuntament de Calafell va observar que passejar els gossos i practicar atletisme al parc del Vilarenc no eren usos compatibles i en conseqüència va habilitar un altre espai pels gossos a l’altra zona del jaciment, on s’hi troben les cisternes romanes, per la raó que va considerar que era un espai “ampli, amb arbrat, ombra i aigua”. Així mateix, l’Ajuntament va retirar el senyal de prohibició d'animals de la zona arqueològica perquè els gossos hi puguin passejar (Guitart, M; agost 2021). Aquesta mena d’accions ens indiquen quines són les prioritats de l’Ajuntament de Calafell.

Il·lustració 9. Situació geogràfica de la vil·la romana

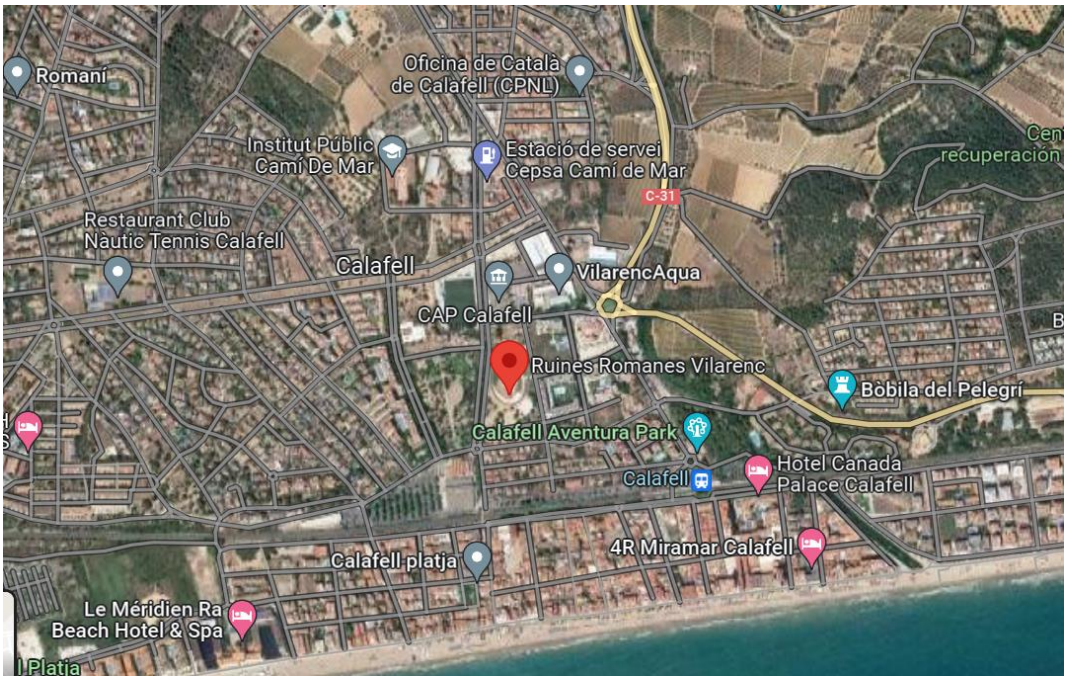

Font: Imatge extreta de Google Maps

A la següent fotografia aèria s'observa, encara amb més detall, la posició exacta de les ruïnes, que es troben dins del Parc del Vilarenc i envoltades per la circular pista d'atletisme de 300 metres de corda.

Il·lustració 10. Situació geogràfica de la vil·la romana 2

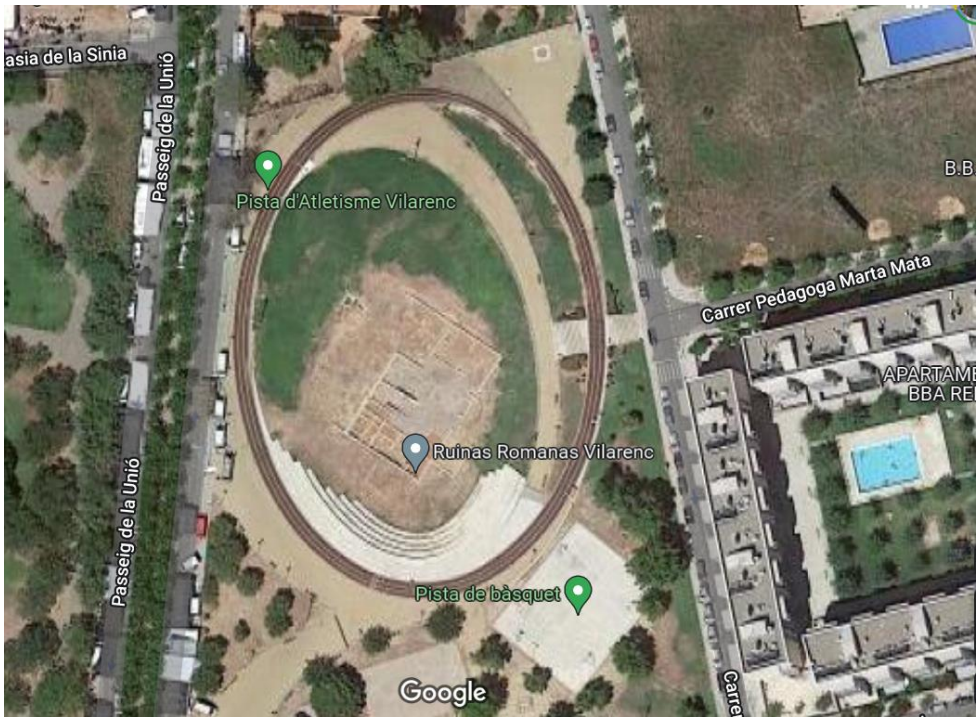

Font: Imatge extreta de Google Maps

Per desenvolupar l'anàlisi de la situació actual, s'han emprat diferents mètodes. En primer lloc, s'ha utilitzat la tècnica d'observació. És a dir, ens hem desplaçat al municipi per observar de primera mà la zona. En segon lloc, hem dut a terme entrevistes a tres experts del sector turístic i patrimonial de Calafell. D'aquesta manera s'han pogut tenir visions tant objectives com subjectives i s'ha pogut englobar una visió més general.

Gràcies a la tècnica d'observació es comprova que la situació del jaciment és deficient. Les restes arqueològiques principals estan situades, com hem mencionat, al parc del Vilarenc, on els principals usos són passejar els animals i la pràctica d'atletisme, perquè cal mencionar que les restes romanes estan envoltades d'una pista d'atletisme circular de 300 metres de corda. A continuació, s'analitzaran, per separat, diversos factors del jaciment.

6.2 Accés

Cal esmentar que no hi ha un pàrquing habilitat expressament per les ruïnes. No obstant, les dues zones de les ruïnes estan situades en un barri que disposa d'aparcaments de zona blanca, on es pot aparcar gratuïtament.

Així doncs, El Vilarenc es troba en un indret de molt fàcil accés tant si s'hi arriba a peu com en cotxe privat. És a peu pla, en una zona urbana. Segons J.P, aquest és un dels seus punts forts. Els dos carrers en qüestió són la Carretera del Sanatori (davant de la zona de les cisternes romanes) i el Carrer del Molí blanquet (més a prop de la zona gran de les ruïnes).

Pel que fa a horaris d'obertura, el jaciment romà es troba a l'aire lliure i no existeix cap barrera o impediment que barri al pas als visitants.. A més, com que dos dels usos del mateix parc són com a pista d'atletisme i com a zona per a passejar els gossos, és un espai que està sempre obert al públic. En conseqüència, el jaciment està obert a totes les hores del dia i no disposa de cap servei addicional.

Pel que fa a l'arribada a les ruïnes romanes amb transport públic, Calafell disposa del Transport Urbà de Calafell format per tres línies diferents de la companyia *Hife*. Dues d'aquestes, concretament la L2 i la L3, passen pel Passeig de la Unió, és a dir, a uns metres del jaciment.

La línia 3 (L3) també passa per l'Avinguda Vilarenc. A continuació s'observa marcada en groc sobre el plànol la zona del Parc del Vilarenc.

Il·lustració 11. Plànol de la Línia L3 de Transport urbà.

Font: Ajuntament de Calafell.

Un altre mitjà de transport que té parada a 5 minuts a peu del jaciment, és el Trenet Turístic de Calafell que posa en marxa el mateix Ajuntament, té un cost de 3 euros i només funciona de juny a setembre, és a dir, en temporada alta. Pel que fa a horaris, el trenet només para tres cops i en horari de tarda. Així doncs, tampoc el podem considerar un transport 100% efectiu a l'hora de visitar el patrimoni cultural.

M.G, tècnic de dinamització patrimonial, creu que la zona gran de les restes, es troba en prou bon estat. I hi destaca positivament els usos que té el parc. Considera que els usos esportius no són una mesura de promoció gaire adequada, però almenys fa que hi arribi més gent.

En paraules textuals: "*Les pistes no son adequades com a estratègia per a captar gent però gràcies a elles les visita més gent. De forma colateral han servit per poder posar els mòduls i donar eines d'interpretació a la vil·la romana.*"

2.3 Conservació

No és difícil observar que la gestió i conservació d'aquest bé patrimonial no ha estat gaire encertada, també tenint en compte que no ha estat fins el març de 2022 que Calafell Històric ha instal·lat al costat del jaciment els primers plafons d'interpretació. En primer lloc, el jaciment del Vilarenc no disposa d'un pla de gestió específic per a les ruïnes romanes, i, com s'ha vist al marc teòric, tots els elements patrimonials n'haurien de tenir per vetllar per la seva conservació, protecció i difusió.

A les entrevistes als tècnics de patrimoni se'ls ha preguntat per aquest afer, i tots dos han confessat que el jaciment no disposa d'una protecció i conservació específica i això fa que s'avanci el procés de deteriorament.

J.P, tècnic de patrimoni històric, expressa que el fet que el jaciment estigui a l'aire lliure i en aquestes condicions, "ha estat una decisió política i que no depèn de l'àrea de patrimoni". M.G posa èmfasi en les cisternes situades a la segona zona de les ruïnes, on s'ha habilitat un espai per passejar els gossos. Pensa que s'hauria de fer una acció de perimetrar les cisternes romanes, com alhora intentar conservar i protegir molt més del que es fa actualment.

També afegeix que tenir un espai a Calafell on es conservin les peces trobades al Vilarenc seria una molt bona mesura per conservar una altra part del jaciment, ja que la majoria de peces trobades durant les excavacions, es poden trobar a la Universitat de Barcelona.

Per acabar, el tècnic de patrimoni històric de l'ajuntament creu que el mal estat del jaciment també té com a causa el vandalisme, que no només afecta al Vilarenc, sinó altres zones patrimonials de Calafell.

Així doncs, s'observa que també cal fer molta feina de conscienciació social.

2.4 Senyalització

Pel que fa a la senyalització, en el treball de camp s'ha observat que hi ha pocs cartells i indicacions tant a Calafell poble com a Calafell platja per arribar a la vil·la romana.

Segons M.G, dinamitzador de patrimoni, la senyalització és visible si s'arriba en cotxe, però no des de qualsevol punt del poble. Afegeix que està previst fer una acció de senyalització al patrimoni de Calafell, entre ells del Vilarenc, i lligar-ho amb un itinerari urbà.

Fins ara, no hi havia res que expliqués el passat romà de Calafell quan s'arribava a les restes.

Una de les principals mancances que s'han trobat quan s'arriba al Parc del Vilarenc, és que, malgrat que les ruïnes sigui allà al costat, no és fàcil arribar-hi atès que no existeix cap mena de senyalització. Per veure-les cal pujar a una mena de graderia, que és on ara s'ha instal·lat l'estació d'interpretació, però no hi ha cap més cartell, ni dins ni fora del parc que indiqui que allò és un bé patrimonial. A més, tal i com s'ha mencionat anteriorment, al Parc del Vilarenc també hi ha una pista de basquet i una pista d'atletisme que envolta les ruïnes. Però s'insisteix en que no és difícil fer ús esportiu del parc i no veure les ruïnes. En canvi, sí que hi ha senyalització de la pista d'atletisme, que és més fàcil de veure. És per això, que caldria instal·lar rètols indicant la situació del jaciment romà.

Il·lustració 12. Pista d'atletisme Parc del Vilarenc

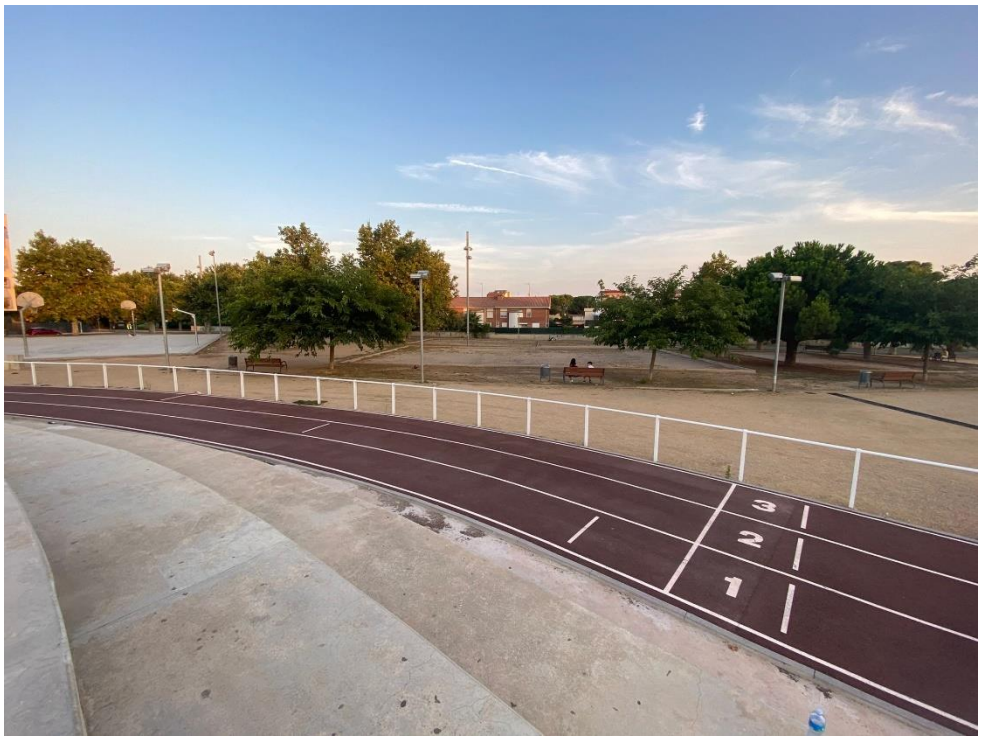

Font: pròpia.

La fotografia està feta des de dalt de la graderia on, si s'observa d'un costat hi ha la pista d'atletisme, la pista de bàsquet i també un parc de petanca; s'hi observa de l'altre, hi ha la vil·la romana.

2.6 Eines d'interpretació

El Vilarenc és un espai patrimonial obert al públic, situat al mig d'un parc i al voltant d'unes pistes d'atletisme i no disposa de cap infraestructura com podria ser un centre de recepció de visitants o centre d'interpretació. Segons explica M.G, tècnic de dinamització patrimonial, només es realitzen visites al jaciment de manera molt esporàdica a càrrec del personal de l'Ajuntament. Afegeix que els esforços en la difusió del patrimoni de Calafell van focalitzats "on hi ha més demanda: a la Ciutadella Ibèrica i al Castell de la Santa Creu".

Fins aquest mateix any, al febrer de 2022, el jaciment arqueològic analitzat no disposava de cap rètol ni panell a la zona del jaciment, que expliqués què va significar per Calafell.

Així doncs, aquest mateix any, Patrimoni de Calafell ha aconseguit que es col·loquessin uns mòduls i plafons explicatius a la zona més gran del jaciment romà, i finalment els visitants poden trobar informació del significat i la història d'aquestes restes. J.P afegeix que des de Patrimoni de Calafell, estan posant en marxa un projecte per revaloritzar el jaciment i, si tot va bé, començaran a implementar-lo aquesta tardor.

J.P creu que aquesta és una mesura efectiva i confia en que gràcies a la nova senyalització la gent respectarà una mica més les ruïnes romanes.

Segons JP, tècnic de patrimoni històric de l'Ajuntament, és impossible calcular el nombre de visitants que s'apropen el jaciment pel fet que és en un parc públic i no tenen manera de diferenciar de tots els que hi passen, quins són els que van a visitar les ruïnes.

En definitiva, si el jaciment del Vilarenc no té manera de comptabilitzar les visites que rep, tampoc té una idea de quin és el perfil de turistes que s'hi apropen o s'interessen per ell.

Il·lustració 13. Estació interpretació Vilarenc 1

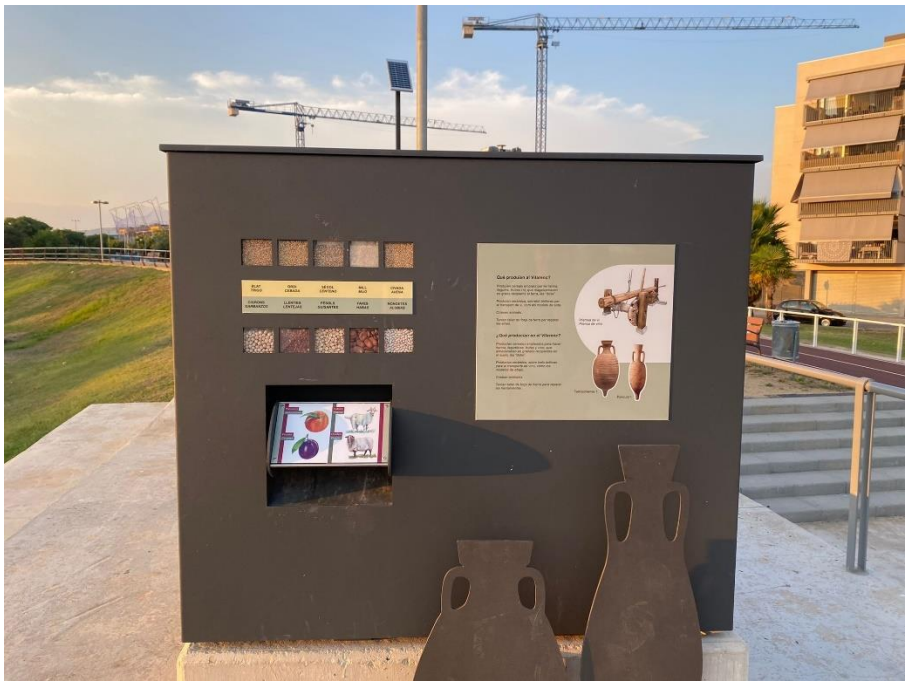

Il·lustració 14. Estació interpretació Vilarenc 2

Il·lustració 15. Estació interpretació Vilarenc 3

Font de les 3 imatges: pròpia.

La nova estació d'interpretació ha estat dissenyada per l'historiador i professor calafellenc Joan Santacana. Aquesta explica el jaciment romà del Vilarenc amb mòduls interactius, i tal i com ens comenta a l'entrevista M.G, està pensat perquè el missatge arribi a tots els públics, per la qual cosa l'han dissenyat de manera didàctica. També disposa d'un petit punt d'audioguia disponible en català i castellà, on es fa una breu explicació de 5 minuts en format àudio.

L'opinió personal després de veure l'estació *in situ*, és molt positiva. Era molt necessària una explicació al mateix Vilarenc per posar en context als visitants. A part de la història del Vilarenc, (orígens, cronologia, usos, propietaris i abandonament de la casa) hi ha una breu contextualització de la romanització, l'època de l'imperi, etc. A més, està explicat d'una forma molt senzilla, clara i concisa i penso que és entenedor per tots els públics. El fet que estigui en tres idiomes també em sembla molt bona idea. Penso que Patrimoni de l'Ajuntament ha fet una feina brillant, tot i que uns anys massa tard. Cal mencionar que a causa de l'incivisme, l'estació, tot i fer pocs mesos de la seva inauguració, no es troba en perfecte estat. Hi ha alguns plafons guixats i a terra no és net perquè hi ha grups de joves que seuen a sobre o al costat de la infraestructura i l'embruten.

2.5 Difusió i màrqueting

M.G, dinamitzador i també responsable de comunicació de patrimoni, confessa que a l'espai patrimonial del Vilarenc, no existeix una estratègia de comunicació com a tal. D'una banda, comenta que el jaciment no disposa de pla de comunicació perquè "actuen sobre la marca paraigua Calafell Històric. Afegeix que, anteriorment ho gestionava una sola persona i no donava l'abast, per això van decidir aplicar-ho amb perfils separats i en conseqüència, i agrupar-ho tot amb Calafell Històric.

M.G també comenta que, en la seva opinió, la vil·la romana del Vilarenc no genera tan contingut com per fer estratègies de comunicació.

Pel que ens comenten els tècnics de turisme i patrimoni, l'Ajuntament de Calafell es centra sobretot en xarxes, web i cartellera per promocionar el patrimoni de Calafell. No obstant, també afirmen que El Vilarenc gairebé només apareix a les xarxes socials oficials quan, esporàdicament, es programa una visita al jaciment.

E.S, tècnica de turisme de l'Ajuntament considera que sí que "hi ha mancances respecte a la promoció de la cultura del municipi, ja que durant molts anys, el turisme de sol i platja ha sigut el principal eix econòmic del municipi junt amb la construcció" i per tant, com que el clima i la platja són elements que pràcticament es venen sols, "no han vist la necessitat de promocionar el municipi".

No obstant, afegeix que "la pandèmia també ha sigut un punt d'inflexió, i ens ha fet adonar de tot allò que s'ha descuidat i que ara ha arribat el moment de treballar per aconseguir un municipi que aposti per la sostenibilitat, les noves tecnologies, la cultura i el patrimoni".

Per altra banda, aquest estiu de 2022, Turisme de Calafell ha actualitzat la seva pàgina web que estava obsoleta ,ja que feia molt temps que hi havia la mateixa. A l'antiga pàgina web, hi havia escasses referències al patrimoni. A la nova, hi ha un espai dedicat al patrimoni cultural i a la cultura de Calafell. És una pàgina web molt visual, amb fotografies i títols grans i vistosos. A l'apartat de patrimoni cultural, hi ha els principals nodes turístics amb la direcció, fotos actualitzades i en el cas del Vilarenc, una breu explicació de què signifiquen les ruïnes. Tot i això, s'observa que l'Ajuntament, de manera sorprenent, no considera el Vilarenc

com a espai patrimonial, ja que la frase d'introducció a l'apartat de patrimoni és la següent: *Tenim quatre espais patrimonials oberts al públic (Ciutadella Ibèrica, Castell de la Santa Creu, Museu Casa Barral i el Centre d'Interpretació "La Confraria").*

2.7 Anàlisi ressenyes Google

L'espai arqueològic, naturalment, també es troba a Google. El nom exacte és "Ruïnes Romanes Vilarenc" i està catalogat com a "centre cultural". El lloc compta amb 35 ressenyes i està valorat amb una nota de 4.

Hi ha dues maneres de qualificar l'espai a través d'una ressenya de Google: les ressenyes amb comentari inclòs i les que no hi ha comentari i només es valora amb estrelletes: d'una fins a cinc.

En el cas de la valoració de les ruïnes Romanes del Vilarenc, les ressenyes on no hi ha comentaris, la majoria ho valoren amb 4 o 5 estrelles. En canvi, les ressenyes amb comentaris la majoria coincideixen en uns quants factors:

-Ruïnes amb valor històric

-Entorn descuidat i falta de manteniment

-Ruïnes poc protegides i conservades

-Ubicació no encertada (a causa de les pistes d'atletisme que l'envolten)

-Nous cartells explicatius de l'entorn interessants.

-Poca indicació per arribar a la zona

S'han extret alguns dels comentaris més populars i/o significatius: "espai molt descuidat", "La pista d'atletisme no és una bona opció per a la preservació d'una fita històrica": "Faltaria haver excavat més", "Ruïnes espectaculars i accessibles", "Curiositat molt poc indicada" "És una pena que els amos dels gossos tirin les pedres perquè els gossos corrin i aquests salten a les ruïnes".

Pel que fa a l'antiguitat de les ressenyes, la primera es del 2018, de fa 4 anys i la última de fa 3 mesos, és a dir, de l'abril de 2022.

S'observa *grosso modo* que els visitants que anaven ja amb la intenció de descobrir el jaciment, estan satisfets amb el valor històric i arqueològic de les ruïnes, excepte dos dels comentaris (2018 i 2022) que opinen que "no és res d'especial" i que només són "unes quantes roques".

En relació a l'accessibilitat del lloc, existeixen dos comentaris que opinen que el lloc és de fàcil accés i bon entorn, però predominen els comentaris amb el pensament de que les pistes construïdes al voltant de les pistes i l'espai per a passejar mascotes, espatllen el jaciment arqueològic i aquesta és una de les conseqüències de que el jaciment no es conservi correctament.

2.8 DAFO: Situació actual del Vilarenc

DEBILITATS	AMENACES
-Poca senyalització a les ruïnes -No es poden comptabilitzar els visitants al Vilarenc -Altres usos al Parc del Vilarenc: pista d'atletisme i espai per passejar els gossos -Deixadesa de l'espai patrimonial -Poca conservació del jaciment -Accions de promoció del patrimoni de Calafell no centrades en el Vilarenc -Pàgina web de Turisme i Patrimoni no acabada	-Calafell té la imatge de destinació de Sol i Platja -Destinació amb estacionalitat -Incertesa per la post- Covid-19 i la crisi econòmica/energètica que vindrà -Altres ruïnes romanes molt a prop i amb més valor arquitectònic i patrimonial (Tarragona)
FORTALESES	**OPORTUNITATS**
-Ruïnes amb valor científic i històric -Bona ubicació -Bona accessibilitat -Nova estació d'interpretació -Col·laboració entre les regidories de Patrimoni i Turisme de Calafell	-Creixent demanda turístico-patrimonial després de la pandèmia -Bona ubicació de Calafell com a destinació. -Bona combinació de transport des de Barcelona -Proximitat amb Tarragona

7. La proposta

Després d'una anàlisi, que creiem completa, sobre l'estat del patrimoni cultural de Calafell i concretament del jaciment del Vilarenc, un cop coneixem la situació del sector turístic al municipi, així com el desenvolupament d'un diagnòstic de les debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats del jaciment i tot el conjunt, ens sembla imprescindible la realització d'un projecte que s'adapti a les necessitats de la població i pugui oferir una atractiva oferta cultural i turística tant als seus habitants com als visitants.

Així doncs, en aquest apartat de l'estudi es presenta la proposta de revalorització turística que es vol desenvolupar al jaciment arqueològic de la vil·la romana del Vilarenc. El projecte, consta de quatre accions de millora escollides minuciosament per frenar el deteriorament de la vil·la, donar a conèixer el jaciment, sensibilitzar la població de la importància d'aquestes ruïnes i finalment crear una infraestructura turística on s'hi puguin desenvolupar activitats relacionades amb l'època romana i el jaciment i pugui ser un node turístic atractiu al nucli de Calafell.

La proposta va adreçada a tots els sectors de la població local i també als turistes i visitants estrangers. El desenvolupament d'aquest projecte també té per objectiu desestacionalitzar l'activitat turística del municipi centrada en els mesos d'estiu i pal·liar la manca de senyalització i difusió que existeix sobre les ruïnes.

7.1 Accions a implementar al Vilarenc

En aquest apartat es presenten les accions plantejades per minimitzar les mancances exposades a l'anàlisi i afavorir el conjunt i situació general de la zona patrimonial del Vilarenc.

7.1.1 Senyalització de la zona patrimonial

En primer lloc, observant les mancances de la zona arqueològica del Vilarenc, es realitzaran un seguit d'accions de **senyalització i indicació** per tal que pugui ser vista i reconeguda des de tot el nucli municipal de Calafell i en conseqüència, esdevingui un espai atractiu i de fàcil accés pels visitants.

Com s'ha comentat a l'anterior anàlisi, les restes arqueològiques estan situades en dues zones d'uns quants metres de diferència i no estan relacionades. Així mateix, en primer lloc es col·locaran panells explicatius del context de l'època en que es va construir la finca a la part del jaciment on s'hi troben les cisternes, ja que actualment no hi ha cap explicació en aquella part. Després s'afegirà una descripció detallada de les estances de la casa a les dues parts del jaciment.

Aquesta senyalització serà de lliure accés, atès que les restes estan situades a la via pública i per tant sempre estaran a disposició dels visitants. Als panells, s'hi podrà trobar un Codi QR disponible per a mòbils intel·ligents (Android i Apple), que dirigirà a la pàgina web de l'Ajuntament, on es podrà trobar ampliada la mateixa informació dels panells, i també una audioguia amb el mateix contingut.

Aquesta proposta va dirigida a tota la població, pel fet que es creu que reconèixer i visibilitzar el patrimoni cultural és una mesura essencial i necessària per la identitat del poble i evidentment, de cara a la promoció turística.

Com a apunt, cal dir que tal i com m'han comentat des de l'Ajuntament de Calafell, s'està treballant en una audioguia digital pel patrimoni cultural del municipi però encara no s'ha anunciat i no se sap del cert si es durà a terme efectivament.

En segon lloc, la proposta també incorpora una acció de senyalització tradicional, és a dir, senyalització en paper i sensibilització local pel municipi de Calafell: Calafell poble, Calafell platja i Segur de Calafell.

Des de Turisme i Patrimoni de Calafell, es dissenyaran *flyers* digitals i en paper. Els *flyers* en paper es repartiran a hotels, restaurants i comerços, que al ser els espais on hi ha gran volum de turistes, es creu que seràn una de les mesures

efectives per la difusió de la cultura. En els mateixos llocs, també s'enganxaran cartells vistosos i divertits destinats als infants, perquè aquest sector de la població també s'hi fixi i li cridi l'atenció.

7.1.3 Centre d'interpretació i serveis addicionals

El tercer punt de la proposta de millora, és la construcció d'un **centre d'interpretació** o una mena d'estructura a pocs metres del bé en qüestió. Aquest espai complementarà el bé arqueològic atès que s'hi podrà trobar informació més detallada, com ara vídeos explicatius del procés d'excavació, una breu història de la conservació del mas Vilarenc al llarg dels segles, entre d'altres. En aquest espai, també s'hi exposaran peces trobades al llarg de les excavacions que s'han fet a la vil·la romana, i que actualment es troben a la Universitat de Barcelona. L'exposició de les peces es basarà principalment en materials d'època romana trobats a la vila, però també n'hi haurà d'època iber i medieval.

El centre d'interpretació serà també el lloc on es començaran algunes visites guiades. En aquest sentit, es creu que es podrien programar un nombre més elevat de visites guiades de les que hi ha actualment, i no tan esporàdiques. Dins de l'espai o centre d'interpretació, i també s'hi podrà trobar el mediador/a cultural. Aquesta figura estarà present durant les activitats que es duguin a terme dins l'espai del bé patrimonial, i alhora serà l'encarregat d'efectuar algunes visites guiades. Consegüentment, l'Ajuntament haurà de contractar una persona capacitada i acreditada per fer aquesta feina.

Els llocs patrimonials són un espai de diàleg, i és per aquest motiu, que es vol trencar amb el mètode del discurs únic i unidireccional i es vol crear un espai de diàleg comú, on es generi coneixement pels visitants, no només una instrucció guiada. Aquest és el paper dels mediadors culturals, que treballaran de manera individualitzada i segmentada per tal que cada perfil se senti a gust i pugui gaudir dels diferents tipus de la visita individual. A banda d'això, abans, durant o després de la visita, un mediador o mediadora cultural, estarà disponible dins el centre

d’interpretació per conversar amb els visitants que necessitin una explicació o atenció individualitzada.

A més, també s’instal·laran uns lavabos públics (atès que ara no n’hi ha) i una màquina expenedora de refrescos i menjar al costat del centre d’interpretació. Aquests serveis suposaran una comoditat addicional pels possibles visitants.

7.1.4 Cobrament d’entrada i horaris d’obertura

El centre d’interpretació i els serveis instal·lats a la zona del Vilarenc concediran al jaciment un plus de qualitat i accessibilitat. Per regla de tres, es creu oportú el cobrament d’una entrada al recinte patrimonial. El preu serà d’uns 3 euros, un cost assequible per a tothom. Dins d’aquest preu, que inclou la visita al jaciment i al centre d’interpretació, es faran descomptes per família nombrosa, jubilats, joves discapacitats, etc.

Es creu que el factor de cobrar una entrada i en conseqüència, establir horaris d’obertura, farà millorar l’estat i la conservació del jaciment; en primer lloc, s’aconseguirà tancar la zona patrimonial a les nits i així frenar el vandalisme i els botellots que es produeixen al voltant del bé. D’altra banda, també es podran comptabilitzar les visites i establir un control de visitants. Aquest component també ajudarà a tenir dades més específiques sobre el perfil i tipus de visitants que rep el Vilarenc.

I en tercer lloc, es creu fermament que aquesta mesura evidenciarà el valor de la vil·la romana del Vilarenc i ajudarà a la consideració del Vilarenc com a un espai patrimonial digne dins del municipi de Calafell. D’aquesta manera, el jaciment romà del Vilarenc estarà al nivell del Castell de la Santa Creu o la Ciutadella Ibèrica, dos dels nodes turístics i patrimonials més importants de Calafell.

7.1.2 Campanya de sensibilització cap al públic local.

El Vilarenc és un nom que sona familiar a tots els habitants de Calafell i voltants però no ho relacionen amb un espai cultural, més enllà de les activitats esportives que es porten a terme al parc del voltant.

Així doncs es tracta d'un tema d'invisibilitat local. És a dir, no és que les ruïnes del Vilarenc no es coneguin entre els habitants del poble, ni que no sàpiguen situar-les, sinó que des de l'administració no es promouen accions per difondre'l ni fomentar la història romana. Pel que s'ha observat, l'Ajuntament de Calafell es centra en el seu passat iber i en la Ciutadella Ibèrica com a node estrella.

Un altre dels motius pels quals el jaciment està "abandonat" és pel vandalisme constant que rep el parc, i ara també la nova estació d'interpretació.

Així doncs, cal implementar **accions de conscienciació social** per frenar aquests actes d'incivisme i sobretot per sensibilitzar el públic local del valuós patrimoni cultural del qual disposen.

Tal i com s'ha exposat al marc teòric, Losada (2003), afirma que la sensibilització de la societat sobre els valors del patrimoni cultural i natural es un factor indispensable per articular l' educació patrimonial en les polítiques públiques.

En conseqüència, analitzant la part teòrica i pràctica, es presenta la tercera acció de la proposta. Aquesta consisteix en crear un **programa d'activitats relacionades** amb l'època romana i concretament amb el jaciment. Algunes de les activitats proposades són les següents:

- **Visites teatralitzades**. Les visites teatralitzades són un tipus d'eina educativa i cultural que es porten a terme de vegades en espais patrimonials. En aquest cas es tracta d'una recreació històrica amb un vestuari d'època romana, amb música instrumental, etc. Aquesta acció també busca una forma d'involucrar el públic local, atès que la gent de Calafell podria participar en la teatralització i fer d'actors o figurants. Les visites seran espectacles de petit format i faran veure a través d'una visita divertida, el gran valor del jaciment.

- **Museïtzació i recreació de la vil·la romana.**

A partir d'una imatge virtual del conjunt de la finca romana feta per JR Casals (2020), especialitzat en reconstruccions digitals de patrimoni històric, es té previst crear una experiència de realitat augmentada dins de la zona patrimonial.

Il·lustració 16. Recreació virtual vil·la romana

Font: Ajuntament de Calafell. vil·la Romana, s I. Imatge JRCasals)

La iniciativa de la museïtzació i recreació del Vilarenc està pensada per atraure un perfil de públic jove i adolescent, que normalment li costa visitar espais culturals pel seu compte. Es creu que amb l'al·licient de que el patrimoni es pugui connectar amb les noves tecnologies, en aquest cas amb la realitat augmentada, aquest segment pot esdevenir un públic potencial. No obstant, és una idea que engloba tots els perfils de públic i es portarà a terme dins del nou centre d'interpretació del Vilarenc.

- Per últim, aquesta part de la proposta es tractarà de **noves accions de promoció i difusió** que es podrien dur a terme a espais públics i privats del municipi: escoles, cinemes, parcs, espais d'ocis, restaurants, hotels, etc.

*__Apunt__: Aquestes serien un seguit de propostes bàsiques i necessàries. Anant més enllà i d'una manera més ambiciosa, també es podien dur a terme altres accions com ara:

-Crear una ruta romana a la província de Tarragona realitzant una col·laboració amb el MAC de Tarragona i així desenvolupar un producte de turisme cultural.

-Crear un pla de protecció del patrimoni cultural de Calafell i en concret un pla específic per la vil·la romana del Vilarenc.

7.2 Part jurídica: normativa aplicable i drets i obligacions

Per portar a terme les accions de millora del bé patrimonial, és necessari tenir en compte les lleis i normatives en que es regeix el bé, tan com drets i deures de totes les parts.

Pel que fa a la normativa aplicable, la vil·la romana del Vilarenc és un bé cultural de domini públic i s'aplicarà l'article 46 de la Constitució Espanyola, que diu el següent:

Los poderes públicos garantizarán la conservación y promoverán el enriquecimiento del patrimonio histórico, cultural y artístico de los pueblos de España y de los bienes que lo integran, cualquiera que sea su régimen jurídico y su titularidad. La ley penal sancionará los atentados contra este patrimonio.

El bé cultural també està regit per la Llei 9/1993 del 30 del setembre del Patrimoni Cultural Català de rang autonòmic. La llei té per objectius enriquir, protegir, conservar, créixer, investigar, difondre, i fomentar el patrimoni cultural.

Aquesta llei dedica el capítol IV del títol II a regular específicament la protecció del patrimoni arqueològic, i com que el bé cultural analitzat a la present memòria es tracta d'un jaciment arqueològic, entra dins del DECRET 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

A banda d'això, cal considerar els drets i les obligacions de les parts durant el procés de revalorització del Vilarenc i totes les accions que això comporta. Dins el projecte hi trobem involucrat el sector públic, car que el bé patrimonial és propietat de l'Ajuntament de Calafell i aquest, juntament amb la Generalitat és qui portarà a terme tot el procés.

Cal tenir en compte que com que el projecte inclou la realització d'unes obres (la construcció del centre d'interpretació i d'uns lavabos a una distància d'entre 70 i 100 metres del bé cultural) caldrà inspeccions regulars de les obres.

Pel que fa a les llicències, quan es tracta de béns arqueològics com el cas exposat a la present memòria, qui les atorga és la Generalitat. En conseqüència, es necessitaran llicències per les obres del centre d'interpretació i els lavabos al costat del centre patrimonial.

Per finalitzar, cal mencionar que les restes o béns arqueològics que es trobin per atzar o no, dins de la zona del bé patrimonial, hauran de ser entregats a la Generalitat perquè és la propietària del bé de domini públic.

Els béns del patrimoni cultural català tenen un règim de protecció específic. En primer lloc l'administració té el deure de preservar-los i mantenir-los. En segon lloc, els titulars d'aquests bens, en el cas del bé analitzat és l'Ajuntament de Calafell, tenen l'obligació de comunicar a la Generalitat el seu interès per transmetre el bé, i ho faran amb el dret de tanteig i retracte.

La vil·la romana del Vilarenc és un bé cultural on s'hi s'implementaran serveis públics i és per això que es converteix en un bé de domini públic. De manera que, és imprescriptible, inalienable i inembargable. No obstant, si l'adquisició es du a terme entre administracions públiques, aleshores és un canvi d'ús.

Les obres les ha d'autoritzar el Departament de Cultura i el mateix Ajuntament. A partir d'aquí, s'hauran de regular totes les accions que es produeixin a l'entorn. També es necessitaran autoritzacions per col·locar la senyalització que hem mencionat com a primera acció de la proposta de revalorització del bé estudiat.

Cal afegir que, com que es tracta d'un bé arqueològic amb valor cultural, la llei diu que no es pot reconstruir aquest bé. Per contra, les obres han de garantir que la part històrica es podrà distingir de la construïda *a posteriori*. En el cas del projecte a la vil·la romana El Vilarenc, les obres que es duran a terme s'efectuaran a uns 70 metres com a mínim de distància del jaciment i per conseqüent, les restes arqueològiques restaran intactes i sense modificacions.

Com s'ha esmentat anteriorment, a la Llei de Patrimoni Cultural Català hi existeix un deure de comunicació i això implica que l'administració local, en aquest cas l'Ajuntament de Calafell, haurà d'informar a la Generalitat de qualsevol situació de perill en que es trobi el bé, atès que forma part del patrimoni cultural català. Per altra banda, la Generalitat haurà d'informar a les administracions locals de les actuacions que es portaran a terme sobre un bé del patrimoni cultural català. A més a més, quan la Generalitat tingui coneixement que es vol fer una obra, si ella ho creu convenient, pot suspendre la intervenció d'aquesta obra.

8. Conclusions

En definitiva, després de la feina d'investigació i posteriorment el treball pràctic sobre la gestió dels llocs patrimonials, s'ha observat que els béns culturals patrimonials ja siguin històrics, arqueològics o científics cal que disposin d'un bon pla de gestió. Aquests requereixen adaptar-se al ritme de l'activitat turística que existeix al lloc o destinació turística. Així mateix, s'ha comprovat que un pla de gestió contempla també instal·lar serveis i activitats a la zona del bé i fins i tot infraestructures si és amb la finalitat és reforçar l'entorn físic o interpretatiu de l'element patrimonial en qüestió.

Aquest estudi també ens ha fet reflexionar sobre la funció rellevant del turisme cultural en la protecció i conservació dels bens patrimonials i concretament en la preservació i difusió dels jaciments arqueològics. Com s'ha observat, el patrimoni cultural és qui rep més directament els impactes del sector turístic i moltes vegades viu sota pressió per ser adaptat com a recurs turístic. És per aquest motiu que cal una correcta i adient gestió del patrimoni per trobar una interacció i un cert equilibri entre el sector turístic i el sector del patrimoni cultural que vetlli per la seva conservació, preservació i la protecció.

Tenint en compte tots aquests factors, i seguint les lleis i directrius establertes, s'ha cregut necessari sotmetre el jaciment de la vil·la romana del Vilarenc dins d'un procés de transformació i revitalització a nivell turístic.

El Vilarenc no té un pla específic de gestió tot i ser un espai patrimonial obert al públic, així doncs, en aquest treball s'ha presentat una proposta de millora de l'entorn i de les condicions del jaciment romà.

Repassant les característiques del jaciment analitzat, podem dir que aquest està situat al municipi de Calafell, una destinació on hi predomina el turisme de sol i platja, gastronòmic i familiar. Un dels objectius plantejats a la introducció era formular un projecte el qual també fos l'encarregat d'ajudar al poble a desestacionalitzar la seva activitat turística, que com s'ha observat, està centrada sobretot a l'estiu. Des d'un primer moment, un altre dels objectius fixava pal·liar la manca de senyalització i difusió que existeix sobre les ruïnes. Creiem que amb les mesures i plans proposats en aquest estudi, es resoldrà aquest

problema. A més, amb la posada en marxa d'aquest projecte també s'aconseguirà crear i oferir una oferta cultural de qualitat a població local i turistes, que actualment és molt necessària a Calafell.

Les conclusions d'aquest estudi també afirmen que a Catalunya, i també a la resta d'Espanya, cal una adaptació del patrimoni cultural; crear llocs accessibles al patrimoni i que tothom hi pugui tenir accés. També per aquest motiu, una part de la proposta presentada s'ha basat en l'atenció individualitzada dins de l'espai patrimonial, amb l'ajuda de la figura del mediador cultural, que oferirà una interpretació personalitzada o més específica segons les necessitats de cada visitant.

En última instància, creiem que el nostre treball respon als objectius inicials i en conseqüència és una proposta realista de revalorització turística i que es podria desenvolupar al municipi de Calafell. D'aquesta manera, esdevindrà un model turístic i cultural a la zona de Calafell i revitalitzarà i fomentarà el turisme cultural, resoldrà els problemes de promoció, senyalització i difusió del jaciment arqueològic del Vilarenc i en conseqüència donarà un valor afegit a la identitat i a la cultura del municipi.

9. Bibliografia i webgrafia

Amics del Patrimoni de Calafell. https://amicsdelpatrimoni.blogspot.com/ [consultat per darrera vegada el 15 de juny de 2022]

Aquilué, X. (2012). *Empúries. Municipium Emporiae*. l'ERMA di BRETSCHNEIDER, Roma.

Ballart, J. (1997). *El patrimonio histórico y arqueológico: valor y uso*. Ariel Patrimonio Histórico.

Ballart, J; Juan, J. (2007). *Gestión del Patrimonio cultural*. (3ra ed). Ariel Patrimonio.

Boniface, P. (7 de desembre de 1995): "Managing quality cultural tourism*". Routlege*. Pag 141.

Diputació de Barcelona. (s.d). *Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.* https://www.diba.cat/opc/decret78_2002 [consultat per darrera vegada el 18 de juliol de 2022]

Diputació de Tarragona. (s.d). *Vil·la Romana del Vilarenc.* https://www.diputaciodetarragona.cat/marc/web/diputacio-de-tarragona/calafell/vil-la-romana-del-vilarenc [consultat per darrera vegada el 21 de juliol de 2022]

Diario de Gastronomía. (16 de maig de 2019). Calafell prepara su Arrossejat popular. https://diariodegastronomia.com/calafell-prepara-arrossejat-popular/ [consultat per darrera vegada el 20 d'agost de 2022]

Donaire, J. A. (2008). *Turisme Cultural. Entre l'experiència i el ritual*. Bellcaire d'Empordà: Edicions Vitel·la.

Generalitat de Catalunya. (2007). Calafell, nou municipi català certificat amb la Destinació de Turisme Familiar (DTF). Govern.cat https://govern.cat/salapremsa/notes-premsa/12818/calafell-nou-municipi-catala-certificat-destinacio-turisme-familiar-dtf [consultat per darrera vegada el 5 d'agost de 2022]

González, F. (2004). *Procés d'urbanització i desenvolupament residencial a Catalunya. Lectures territorials sobre el cas del Baix Penedès*. Universitat Oberta de Catalunya i Universitat Rovira i Virgili.

Grand Tour de Catalunya. (2022). "Xatonada popular de Calafell". https://www.catalunya.com/xatonada-popular-de-calafell-1-1-14475?language=ca [consultat per darrera vegada el 20 d'agost de 2022]

Guitart, M. (16 agost de 2021). "Calafell habilita nou espai per a gossos com a alternativa al Parc del Vilarenc". *Tarragona digital.* https://catalunyadiari.com/tarragonadigital/baix-penedes/calafell-habilita-nou-espai-gossos-alternativa-parc-vilarenc [consultat per darrera vegada l'11 d'agost de 2022]

Idescat (2019) *Calafell*. https://www.idescat.cat/emex/?id=430379 [consultat per darrera vegada el 2 d'agost de 2022]

Lladó, J. (2021). *Calafell turisme i patrimoni: creació d'una ruta cultural*. Treball Final de Grau. Universitat Autònoma de Barcelona

MacCannell, D. (1973). ”Staged Authenticity: Arrangements of Social Space in Tourist Settings”. *American Journal of Sociology*. Vol. 79, Num. 3

Mar, R. Ruiz, J, Beltrán Caballero, J, Vivó, D. (2017). *Tàrraco, Patrimoni Mundial. Una nova visió.* Fundació Privada Mútua Catalana. Tarragona.

Moreno, A; Sariego, I. (2017). “Relaciones entre Turismo y Arqueología: el Turismo Arqueológico, una tipología turística propia”. *Pasos.* Vol. 15 No. 1 pag. 163-180. 2017

Moreno, V. (9 de juliol de 2010). “Roma i Catalunya”. *Sàpiens*. (https://cienciessocialsenxarxa.sapiens.cat/2010/07/09/roma-i-catalunya/ [consultat per darrera vegada el 28 de juny de 2022]

Morro, A. (2009). *El turisme cultural*. Barcelona: UOC.

Munilla, G. (2004). *Patrimoni cultural*. UOC.

Museu Nacional Arqueològic de Tarragona. (2004). *Colonia Iulia Urbs Triumphalis. Tarraco*. Forum 12.

Pacifico, D; Vogel, M. (2012). Archaeological sites, modern communities, and tourism. *Annals of Tourism Research,* Vol. 39, No. 3, pag. 1588–1611.

Paunero, F Xavier, (ed). (2003). *Patrimoni, turisme i desenvolupament local*. Universitat de Girona. Institut del Patrimoni Cultural.

Prevosti, M; Guitart, J. (2010). *Ager Tarraconensis 1 Aspectes històrics i marc natural.* Institut d'Estudis Catalans i Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC). Tarragona.

Revilla, V; Miret, M. (1994). "El poblament romà al litoral central de Catalunya". *QUAD.PREH.CAST.* Num 16.

Revilla, V; Pou. (https://taller.iec.cat/cita/documents/Pou_Revilla_1988_94.pdf Vil·la romana del Vilarenc (Calafell, Baix Penedès): Campanyes 1988-1994.

Romaní, D. (2021). "Carlos Barral 1928-1989". *Ara.cat.* https://interactius.ara.cat/cada-casa-un-personatge/carlos-barral

Ross, D. et al. (2017). "Archaeological tourism: A creative approach". *Annals of Tourism Research*. University of Hull. Vol, 67 pag 37–47

Ruiza, M., Fernández, T. y Tamaro, E. (2004). "Biografia de Carlos Barral". *En Biografías y Vidas. La enciclopedia biográfica en línea.* Barcelona.

Santacana, J. (1 de juny 2020). *Primeres imatges virtuals de Calafell al segle I, en temps d'august.* https://didcticadelpatrimonicultural.blogspot.com/2020/06/primeres-imatges-virtuals-de-calafell.html [consultat per darrera vegada el 27 de juliol de 2022]

Santacana, J. Alari, F. Pou, J. (2021). *Història de Calafell*. Amics del patrimoni de Calafell.

Santacana, J. Didàctica del Patrimoni. “ Comparación entre la villa romana de El Vilarenc en Calafell y la de Borg, en Alemania”. https://didcticadelpatrimonicultural.blogspot.com/2017/08/comparacion-entre-la-villa-romana-de-el.html [consultat per darrera vegada el 12 de juny de 2022]

Santacana, J. Didàctica del Patrimoni Cultural. “Els orígens mariners de Calafell” https://paticatalacalafell.cat/ecomuseu/qr_bot.html. [consultat per darrera vegada el 18 de juny de 2022]

Santana, A. (2003). *Turismo cultural, culturas turísticas.* Horizontes Antropológicos. Porto Alegre.

Simón, J; Gual JM. (2002). “Reflexions sobre la revaloració i rendibilització social del patrimoni arqueològic de les Illes Balears”. *Mayurqa*. 28 pag 195-206.

Sureda J. (2009). *El turisme cultural*. UOC.

Tomàs, J. (1994). *Descobrir Catalunya, poble a poble*. Premsa Catalana, Barcelona.

Torra, C. (2 de maig de 2019). “15 Llocs per descobrir els romans a Catalunya”. *Ara.cat.* https://www.ara.cat/estils/llocs-descobrir-romans-catalunya_1_2676896.html [consultat per darrera vegada el 16 de juny de 2022]

Toso, L. (2018). *Què és el turisme cultural en un context de “cultures mòbils”?.* Universitat de Girona. Treball final de Màster.

UNESCO. (*1972). Convención para la Protección del Patrimonio Mundial Cultural y Natural (1972).*

UNESCO. (2003). *Artículo 2.2 de la Convención para la Salvaguardia del Patrimonio Cultural Inmaterial (2003).*

UNESCO. (s.d). *Patrimonio cultural.* https://es.unesco.org/fieldoffice/santiago/cultura/patrimonio [consultat per darrera vegada el 19 d'agost de 2022]

UNESCO. (s.d). *Patrimonio. Índice de desarrollo de un marco multidimensional para la sostenibilidad del patrimonio*. Pag 132-140.

Velasco, M. (2009). "Enfoques para un desarrollo sostenible del turismo cultural: Gestión turística del patrimonio cultural". *Cuadernos de Turismo*. Universidad de Murcia. nº 23, pag 237-253.